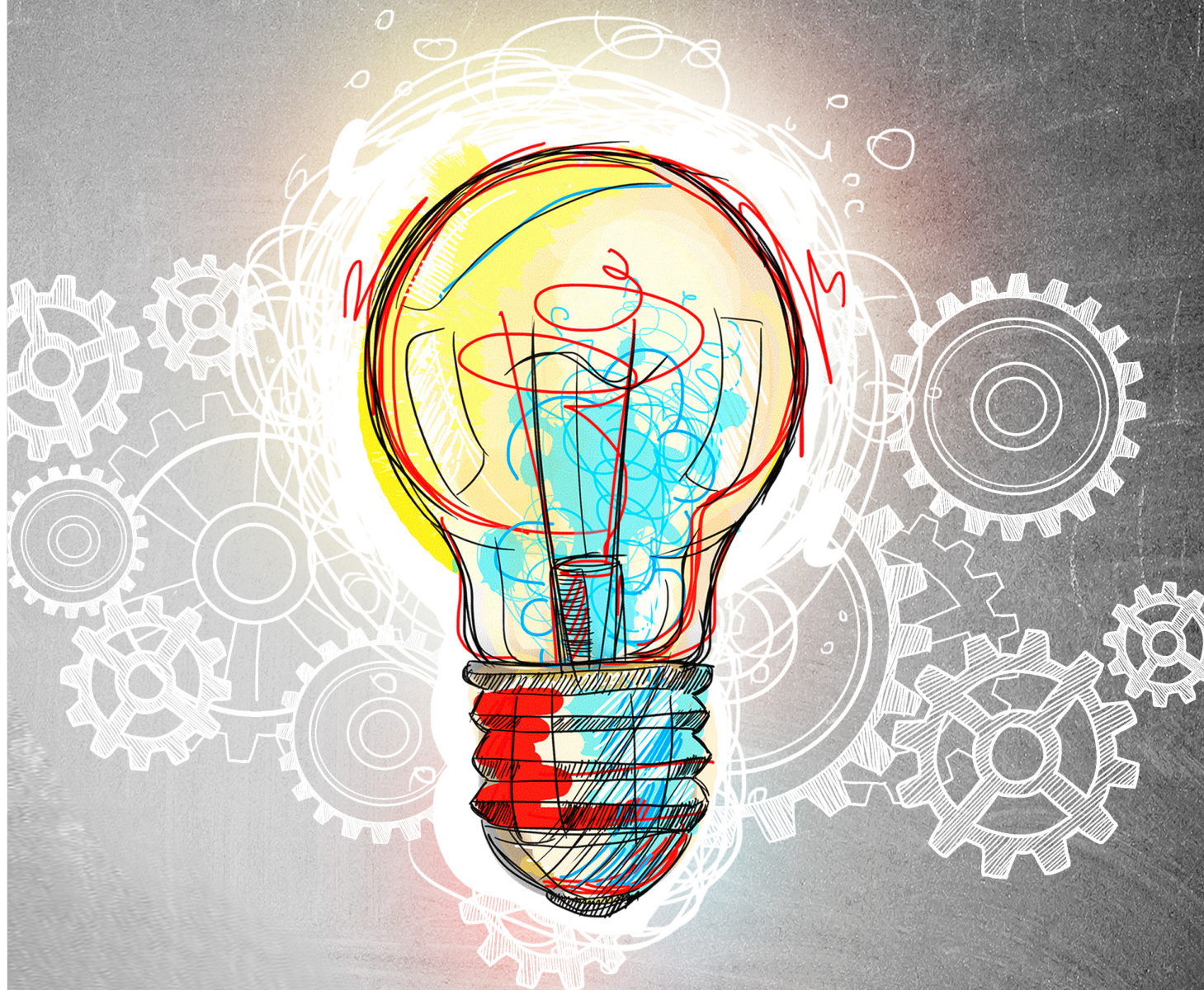

כנס פתיחת שנת הלימודים תש"ף

מחקר ומעשה: היבטים פרקטיים בהכשרה להוראה

מחקרי מרצים 2019

סמינר הקיבוצים

להצליח ולהישאר בן אדם

דרך נמיר 149 תל אביב | www.smkb.ac.il

סבב ראשון - הצגת מחקרי מרצים 4

1. עם הפנים לשטח - התנסות מעשית בשדה החינוכי 4

- 4.....רותי זוזובסקי - ההתנסות המעשית במכללת סמינר הקיבוצים
- 6.....אילנה רון - "לא דברנו עוד ... על חוויית ההוראה"
- 8.....אתי חגי - היבטים פרקטיים של ההכשרה להוראה

2. האני במראה - הוראה רפלקטיבית בהכשרת מורים 9

- 9.....אדווה מרגליות ודבורה גורב - ההתאמה המתבקשת בתהליכי ההכשרה להוראה של הסטודנטים בני דור Z - בהתבסס על מחקר
- 11.....טל שמר אלקיים וגבי לנדלר פרדו - טיפוח חוסן בהתנהלות מול הורים באמצעות סימולציות
- 12.....זמירה פורן ציון - פדגוגיה מתבוננת בהדרכת פרחי הוראה

3. פאנל - כיתת העתיד 13

- 13.....דובי וייס ויעל יונדלר - קהילה בונה ידע (Knowledge-Building Community) בכיתות העתיד - ערכים מוספים ואתגרים
- 14.....אפרת הראל - ארבע אימהות כנגד ארבעה מסכים - דיבייט רב-תרבותי במרחב הדיגיטלי ב'כיתת העתיד'
- 14.....לילי גלזנר - משחקים! מה קורה כשספרות, טכנולוגיה ותרבות הערכה לשם למידה (הל"ל) נפגשות במרחבי הלמידה של כיתת העתיד?
- 14.....אילת טוקר - כיתת העתיד כמרחב המזמן חיפוש אחר מתודות הוראה חדשניות
- 15.....אורית צייכנר - כיתת העתיד כמעבדה לפיתוח אסטרטגיות פדגוגיות בהוראת סוגיות תרבותיות, ערכיות וחברתיות במרחב הדיגיטלי
- 15.....

4. משהו חדש מתחיל אצלי עכשיו - האתגר של הכניסה להוראה 16

- 16.....קטיה רוזנברג ורינת ארביב אלישיב ידע בהכשרה להוראה: רלוונטיות בכניסה למקצוע
- 18.....כרמית פוקס אברבנאל - הפלורליזם באופני ההתמודדות עם אתגרי ההוראה
- 19.....סמדר דוניצה שמידט, רותי זוזובסקי ורינת ארביב אלישיב - גורמי התמיכה בבית הספר המסייעים לקליטת מורים חדשים בשנת עבודתם הראשונה

5. אתגרי החיים המשותפים 21

- 21.....ענת שביט מילר ועדי שרעבי - "מחוברים לחיים" הערכת תכנית המפגישה בין קבוצות שונות של תלמידים מהחינוך המיוחד
- 21.....דפנה יצחקי - "תמונות ya'ani (يعني pictures)" - לימוד משותף של אנגלית בעיר רמלה
- 22.....אורי קצין - סובלנות, גינוי והסתייגות - תפיסות תלמידי בתי ספר ממלכתיים על-יסודיים
- 24.....מדור המילונים כלפי הציבור החרדי בישראל

6. המרחב הטיפולי בן זמננו 25

- 25.....נעמה לב ארי - על שימוש בדימויים דיגיטליים בשפה השירית והטיפולית
- 25.....ציקי כהן - בין רלטיביזם לפרגמטיזם: מקומן של תפיסות אתיות ואידאות בתהליך הכשרת מטפלים באמנויות במציאות בת זמננו
- 26.....אורית דודאי - קשר בין אישי במרחב רב תרבותי: דיון בסרטו של לורן קאנטה: "בין הקירות" (2008)
- 26.....

סבב שני - הצגת מחקרי מרצים 27

7. ללמוד אחרת ללמד אחרת..... 27

עפרה בכר, רונית רונן תמיר ונירה ואלה - איך נלמד כדי לשחק? איך נשחק כדי ללמוד? 27
דנה שחיני, נירית אסף, אדיב גל, הדס שחורי ודפנה גן - חס"א בחוג למדעים -
כיצד פעולות ומחקר אפשרו לפתח ולייצר התאמות בחוג למדעים לדור ה-Z 28
רונית בסן צינצינטוס - האם פתרון לבעיה מתמטית בכיתה יכול להיות שונה מפתרון לאותה בעיה
כשהיא מחוץ לכיתה? 29

8. אם יוזמים מגיעים למקומות נפלאים..... 30

רוני רמות, מיטל הרטמן ואדם הישראלי - הכשרת מורים והתנסות מעשית בפיתוח מיזם חברתי:
המקרה של החממה ליוזמות חינוכיות בלוד 30
ענבל אבו, הדס דקל וקטיה רוזנברג - תפיסות הסטודנטים להוראה
אודות החיבור בין היזמות החינוכית-חברתית לבין ההכשרה להוראה 32
רבקה גורטלר, טל שמר אלקיים ואניה גליקמן - בניית קוד אתי לעבודה של גננות בתכנית לגיל הרך 33

9. מכניסים את התרבות הביתה..... 34

אסתי אדיבי שושן - "ישראל היא פחות בית" - הבית בנאומי דויד גרוסמן ובספריו לילדים 34
ארנה בן מאיר - לצחוק או לבכות - קריקטורות לבחירות 2019 35
עדנה בר-רומי פרלמן - תרומתו של שימוש בצילום ככלי במאבק ליהדות פלורליסטית בישראל:
ניתוח שימוש צילומים במרחב הציבורי בבית כנסת בית דניאל בתל אביב 36

10. חינוך היסטורי..... 38

אלון גן - על המתח שבין היסטוריה של תוצרים להיסטוריה של יוצרים:
מהיסטוריוגרפיה קורבנית להיסטוריוגרפיה ריבונית 38
מיכל ווסר - הוראת היסטוריה דו-נרטיבית בתיכון שער הנגב: כישלון מוצלח 39
שרון גבע - עיינו ערך אפליה: מה אפשר ללמוד מויקיפדיה העברית? 40

11. הדיאלוג המתמשך: תפיסות מורים את התהליך החינוכי..... 41

שוש לשם, ריבי כרמל, בוורלי טופז ומרב בדש - חישוב מסלול מחדש!
דפוסי חשיבה בקרב מורי הסבה לאנגלית 41
נורית בר יוסף ואביבה קליגר - תפיסות של מורי ביולוגיה המלמדים פיסיקה
כבסיס ומנוף לפיתוח מקצועי 43
דפנה גן ואיריס אלקחר - קידום חינוך לקיימות וטיפול הון חברתי
באמצעות שותפויות בית-ספר-קהילה 45

12. למידה שיתופית במרחב הגלובלי..... 46

סבב ראשון - הצגת מחקרי מרצים

1. עם הפנים לשטח - התנסות מעשית בשדה החינוכי

יו"ר: נועה גורי

רותי זוזובסקי, ההתנסות המעשית במכללת סמינר הקיבוצים

רקע - על רקע העניין המחודש ניתן היום בעולם למרכיב הפרקטי בהכשרה להוראה (Zeichner, 2012) ונטייה למקם את ההכשרה להוראה בבתי הספר (Ronfeldt, 2015; 2012) מוסבת תשומת הלב של קובעי מדיניות בעולם וגם וחוקרים למקומה ולאופייה של ההתנסות המעשית בהכשרה להוראה. מרכיב זה שנחשב מאז ומתמיד למרכיב משמעותי לצד המרכיב התיאורטי בהכשרה להוראה עבר במהלך השנים תמורות. תמורות אלו שיקפו במידה רבה את ההתייחסות הכוללת לעיסוק שנתן מתפוסת ההוראה כמקצוע יישומי שבו מיישמים המורים ידע תיאורטי אקדמי, שנרכש במוסדות ההכשרה, לתפוסות הרואות בהוראה עיסוק פרקטי רפלקטיבי של יצירת גיבוש ידע בתהליך חוקרני, ע"י העושים עצמם בקהילת עשייה (communities of practice). שתי התפוסות הולידו דגמים שונים של הכשרה מעשית. ביניהם דגמים מסורתיים בהם הסטודנט להוראה מתנסה כשוליה בכיתת מורה מאמן, צופה, מחקה ומתרגל את ביצועי ההוראה "הנכונים" שנקבעו ככאלו על בסיס תיאוריה ועמדו במבחן מדעי (evidence based). לעומתם דגמים פחות מרשמיים של התנסות אינטואיטיבית הנעשית מתוך עמדה חוקרנית, בקהילה של עושים ומאפשרת למתנסה לגבש את סגנונו. בגישה זו מצויים דגמים שיתופיים של הכשרה מעשית בין מוסדות ההכשרה ובין "בתי ספר להתפתחות מקצועית" (professional development schools) מושג שנטבע עוד בדוח הולמס (Holmes Group, 1986). הרעיון של בתי ספר להתפתחות מקצועית של מורים שדמה מאוד לרעיון של בתי חולים להכשרה קלינית של רופאים הביא בכנפיו את השימוש במטפורה הקלינית גם בהכשרת מורים. (McLean, Davies et al., 2015).

התמורות באופייה של ההתנסות המעשית באו לידי ביטוי גם בישראל. המודלים המסורתיים של ההתנסות המעשית בכיתות מורים מאמנים (ינאי, 2003), פינו את מקומם בשנות האלפיים למודלים של התנסות בבתי ספר להתפתחות מקצועית ולשותפויות בין בתי ספר לבין המוסדות האקדמיים להכשרת מורים (אריאב וסמית, 2006; אריאב 2014; זילברשטיין, בן פרץ וגרינפלד, 2006; קיזל, 2010; Zuzouvsky, 1996). הדגמים האחרונים של התנסות מעשית קלינית בבתי הספר להתפתחות מקצועית קיבלו הכשר על ידי המל"ג במסמך המתווים המנחים להכשרה להוראה משנת 2006 וגם ע"י משרד החינוך שהחל בשנת 2015 בתכנית "אקדמיה כיתה". במכללת סמינר הקיבוצים מתקיימים היום שלושת הדגמים, המסורתי, דגם השותפות ובמידה פחותה דגם אקדמיה כיתה.

העניין המחודש בנושא ההכשרה המעשית, קיומם הבולט של שלושת הדגמים שתוארו במכללה והשונות הרבה הקיימת במסלולי ההכשרה השונים, מהווים תמריץ לביצוע המחקר הנוכחי המתעתד לתאר את הדגמים הקיימים ואת הווריאנטים שלהם ולבחון כיצד תופסים הסטודנטים את הנעשה בהם, את תרומתם ומגבלותיהם.

מטרת המחקר: למחקר הנוכחי שתי מטרות:

- מיפוי דגמי ההתנסות המעשית במכללה במסלולי ההכשרה השונים: גיל רך, יסודי, על יסודי ורב גילאי (בין מסלולי).
- בחינת השוני והייחוד של ההתנסות המעשית במסלולי ההכשרה ובדגמי ההכשרה השונים בזיקה לשלוש נקודות מבט - אירגונית, פדגוגית ותפוקתית.

מתודולוגיה - המחקר בוצע בשתי שנים עוקבות, תשע"ז ותשע"ח, והסתמך על נתוני השנה שקדמה לכל אחת משתי שנים אלו.

בתשע"ז נבחנו שכיחות דגמי ההתנסות המעשית על בסיס נתונים אדמיניסטרטיביים של שנת תשע"ז אודות: מדריכים, מורים מאמנים (חונכים), מספר בתי ספר בהם התקיימה ההתנסות של כל קבוצת תלמידים ומספרי

הסטודנטים שצוותו לכל מורה מאמן ולמדריך פדגוגי. סוכמו נתונים של 2,477 סטודנטים שלמדו באותה שנה ב-42 מסלולי הדרכה והודרכו על ידי 140 מדריכים.

בתשע"ח נבחנו השוני והייחוד של טיפוס העבודה המעשית במסלולי ההכשרה השונים ובדגמי ההכשרה השונים למאפייניהם הארגוניים, הפדגוגיים ובזיקה לתפוקותיהם. בשלב זה התבססנו על תגובות לשאלונים שהועברו לסטודנטים בקבוצות ההדרכה השונות ושעסקו במאפיינים אלו. בסך הכל ענו לשאלונים בשנת תשע"ז 1,321 סטודנטים מתוך 1,764 סטודנטים שהיו רשומים ב-90 קבוצות הדרכה מתנסות (כ-75 אחוזי תגובה).

העיבודים העיקריים היו התפלגויות וממוצעים של תגובות הסטודנטים לשאלות מטיפוס ליקרט בשאלונים. נקבעו קריטריונים להערכת המדדים השונים של ההתנסות המעשית: האירגוני, הפדגוגי והתפוקתי. הקריטריונים שנקבעו שיקפו מאפיינים הנחשבים על בסיס תיאוריה ופרקטיקה של התנסות מעשית, כמלמדים על התנסות אפקטיבית. למשל כמאפיינים אירגוניים - הדגם וההיקף של ההתנסות, כמאפיינים פדגוגיים - שלל האפשרויות שההתנסות מזמנת למתנסה וכמאפייני תפוקה, כאלו הנוגעים לתרומות ההתנסות ולשיעור רצון המתנסים.

ממצאים - בשנת תשע"ו נמצאה שכיחות גדולה של מתנסים בדגם המסורתי בהשוואה למתנסים בדגם ה-PDS או בדגם הביניים. בדגם זה נמצאו 1,432 תלמידים (מתוך 2,172, 66%) שלמדו אצל 90 מדריכים (מתוך 140, 64%) והיו מפוזרים ב-705 בתי ספר (מתוך 830, 85%) ואומנו על ידי 949 מורים מאמנים (מתוך 1,328, 71%), שכיחויות אלו היו דומות לאלו שנמדדו בשנים דומות בכלל האוכלוסייה בישראל (משכית 2016).

גם בשנת תשע"ז היה הדגם המסורתי הנפוץ ביותר. למעלה ממחצית הלומדים בכל המסלולים השונים התנסו בדגם זה ובמסלול הגיל הרך - כל הלומדים התנסו בו.

מצטיירים מסלולים ומחלקות שאפקטיביות ההתנסות המעשית בהם גבוהה. ביסודי - המחלקות של החינוך הדיאלוגי, בעל יסודי - תכנית ה-M.Teach, וברב גילאי - תכניות מסלולי החינוך הגופני והאנגלית.

מבין הדגמים הדגם המסורתי נמצא אפקטיבי יותר במסלולי היסודי והגיל הרך. דגם הביניים, בהכשרה המעשית של מסלולי העל יסודי וכן במסלולי הרב גילאי.

מסקנות - השונות שנמצאה מאפשרת לקבוע נקודות חוזק וחולשה בכל אחד מהמסלולים לצורך בחינה ושיפור ההתנסות ונותנת בסיס אמפירי להחלטות על דגם ההכשרה הרצוי.

מקורות

- אריאב, ת. (2014). ההתנסות המעשית בהכשרה להוראה: "מחשבים מסלול מחדש". בטאון מופ"ת, גיליון 53, עמ' 19-13.
- אריאב, ת., סמיטק, (2006). יצירת שיתופיות בין מורים להכשרת מורים לשדה. מודל בית הספר להתפתחות מקצועית (PDS). בתוך זילברשטיין, מ., בן פרץ, מ.
- זילברשטיין, מ., בן פרץ, מ' וגרינפלד, נ' (2006). מגמה חדשה בתכניות ההכשרה של מורים: שותפות בין מכללות. תל אביב: מכון מופת.
- ינאי, י. (2003). הכשרה להוראה, רכיב העבודה המעשית בהכשרת עובדי הוראה. משרד החינוך והספורט, מנהל להכשרה, השתלמויות והדרכה לעובדי הוראה. האגף להכשרת עובדי הוראה. ירושלים.
- קידל, א. (2010). ה-PDS - בית הספר להתפתחות המקצועית בהכשרת מורים. <http://akized.blogspot.com/2010/08/pds.html>
- McLean Davies, L. Dickson, B., Rickards, F. Dinham, S. Cornoy, J. & Davis, R. (2015). Teaching as a clinical profession: translation practices in initial teacher education-an international perspective. Journal of Education for Teaching. 41:5, 514-528.
- Ronfeld, M. (2015). Field placement schools and instructional effectiveness journal of teacher education.
- Ronfeld, M., & Reininger, M. (2012). More or better student teaching? Teaching and Teacher education, 28(8), 1091-1106.
- Zeichner, k. (2012). The turn once again toward practice based teacher education. Journal of Teacher Education. 63(5), 376-382.
- Zuzovsky, R. (1996). Practice in Teacher education: An Israeli perspective. European journal of teacher education. 19(3), 273-285.

אילנה רונן, "לא דברנו עוד ... על חויית ההוראה"

מטרת המחקר

הכשרה פדגוגית המעוגנת בשדה מגשרת על הפער אקדמיה-בית ספר ומשפרת את מיומנויות ההוראה של פרחי ההוראה ואת יעילותם כמורים בכיתה (Zygmunt et al 2018). מטרת המחקר הנוכחי לבחון את תרומתם של מיומנויות הוראה לחויית ההוראה של סטודנטים מהחברה היהודית והערבית המתנסים בדגם אקדמיה-כיתה. חויית ההוראה מוגדרת כיחסי גומלין אפקטיביים בין המשתתפים, בשונה מהבנייה קוגניטיבית, ומתבססת על ההגדרה של חויית למידה (Prosser, 1999 & Trigwell).

שאלת המחקר

באיזו מידה תורמים הממדים של מיומנויות הוראה להסבר השונות של ממדי חויית ההוראה בהתנסות אקדמיה-כיתה, כפי שתופסים סטודנטים מהחברה היהודית והערבית.

מתודולוגיה

במחקר השתתפו 106 סטודנטים (מהם 40 מהחברה היהודית ו-66 מהחברה הערבית) מארבע מכללות לחינוך (שתיים מכל חברה). בשנה השלישית ללימודים התנסו הסטודנטים במתכונת אקדמיה-כיתה בבתי ספר שנבחרו על ידי המכללות.

המחקר כמותי, כולל שאלון עמדות שדורג לפי סולם ליקראט (1 במידה מועטה מאד - 5 במידה רבה מאד), וכן שאלות פתוחות, ופותח לבחינת ההתנסות בדגם אקדמיה-כיתה (רונן, סעאד והולצלט). במיומנויות ההוראה נכללו ההגדים: "שיקולי דעת" (החשיבות שהסטודנט העניק לשיקולי הדעת של המשתתפים, מדפ"ת, מורה, צוות מורים ועמיתים, ושיקול דעת עצמי), "ידע פדגוגי" שרכשו הסטודנטים (כמו, יישום קוריקולום, קידום תלמידים לפי צורך) ו"תועלת" שהפיקו מההתנסות (כמו, היכרות טובה עם ב"ס, הוראה בצמד). חויית ההוראה מתארת ממדים אפקטיביים: תחושת "שביעות רצון", "הנאה" מההתנסות ו"בטחון" של הסטודנט לגבי בחירה בהוראה כמקצוע בעתיד.

החלק האיכותני של השאלון כלל חמש שאלות פתוחות שמטרתן לאפשר התבוננות מעמיקה להבנת הממצאים. השאלות התייחסו לעמדות, חוויות ותובנות של הסטודנטים עם סיום ההתנסות (לדוגמה, מה הגורמים שלדעתך השפיעו ביותר על ההתנסות שלך? מה ראית כהצלחה? מה הקשיים שחווית?). ניתוח MANOVA חד כיווני עם מדידות חוזרות בחן את תרומת הממדים של מיומנויות ההוראה להסבר השונות של ממדי חויית ההוראה כפי שהעריכו הסטודנטים משתי החברות.

ממצאים

ניתוח הנתונים הצביע על קורלציה חיובית ומובהקת בין כל המשתנים (למשל, ככל ששיקולי הדעת היו גבוהים כך היו גבוהים הידע הפדגוגי והתועלת). הרגרסיה ההיררכית הצביעה על התרומה של מיומנויות ההוראה להסבר השונות של ממדי חויית ההוראה:

א. "שביעות רצון"

נמצאה תרומה של 33% לממד של שביעות רצון מההתנסות, מהם: ממד שיקול דעת צוות תרם 22% להסבר השונות, הידע הפדגוגי 6%, התועלת 4%.

ב. "הנאה"

נמצאה תרומה של 67% להסבר של המשתנה "הנאה" מההתנסות, מהם: ממד החברה (יהודית, ערבית) תרם 18% להסבר השונות, שיקולי דעת צוות ועצמי 24%, ידע פדגוגי 10%, התועלת 12%.

ג. "בטחון בבחירה בהוראה"

נמצאה תרומה של 55% להסבר השונות של תחושת הבטחון בבחירה בהוראה כמקצוע מהם: שיקול דעת עצמי תרם 38% להסבר השונות, ידע פדגוגי 6%, התועלת 4%. האינטראקציה חברה X משתנים היתה מובהקת רק בקרב הסטודנטים מהחברה היהודית, לגבי שיקול דעת עצמי והוסיפה עוד 6% להסבר השונות של בטחון בבחירה בהוראה כמקצוע.

מסקנות ודין

מהממצאים עולה שהתרומה המרכזית של מיומנויות ההוראה בכל הממדים של חוויית ההוראה היתה החשיבות שייחסו הסטודנטים ל"שיקולי הדעת" של המשתתפים. אלו תוארו כנובעים מיחסים אכפתיים ומשמעותיים עם המשתתפים: "היחסים הקרובים עם צוות ביה"ס, הרגשתי שאיכפת להם ממני ואיך אני מרגישה, הייתי מעורבת בכיתה, בבית הספר בפעילויות.... הכרתי את המרחב הבית ספרי ואקלים בית הספר". החשיבות של אינטראקציות עם העמיתים משקפים יחסי אכפתיות, ומעורבות המתוארים בספרות כ-caring relationships. אלו יידונו כתורמים לחוויית ההוראה של הסטודנטים וכמודל מעורר השראה להוראה בעתיד.

מקורות

רונו, א., סעד, א., והולצבלט, ר. (בדפוס). התנסות בדגם אקדמיה-כיתה בהשוואה להתנסות בדגם מסורתי כפי שמעריכים סטודנטים מהחברה היהודית והערבית. דפים.

Prosser, M., & Trigwell, K. (1999). Understanding learning and teaching: The experience in higher education. UK: McGraw-Hill Education.

Zygmunt, E., Cipollone, K., Tancock, S., Clausen, J., Clark, P., Mucherah, W. (2018). Loving out loud: Community mentors, teacher candidates, and transformational learning through a pedagogy of care and connection. Journal of Teacher Education 69(2), 127-139.

מילות מפתח: התנסות בדגם אקדמיה-כיתה; חוויית הוראה; יחסי אכפתיות; מעורבות; מיומנויות הוראה.

אתי חגי, היבטים פרקטיים של ההכשרה להוראה

שנת המחקר: 2017 - 2019

מחקר זה מבוסס על הנחת יסוד הכרחית על פיה קיימת תלות הדדית בין תאוריה לפרקטיקה - אין פרקטיקה משמעותית ללא הבנה והמשגה תאורטית ואין תאוריה איכותית, שאינה מעגנת יישומים מגוונים.

האם ישנו ערך מוסף בהפרדה בין תאוריה לפרקטיקה? שהרי תאוריה (theo) ביוונית, פירושה מבט - היות מבטי והיות ניבט - ופרקטיקה, (praxis), 'דבר' - נושא או אובייקט, קשורים זה בזה; אין אובייקט שאינו 'נברא' במבט, או מבט שאינו אחוז 'דבר' כלשהו.

המחקר גורס כי כל הפרדה בין תאוריה לפרקטיקה מהווה חיץ, המעכב נוכחות שלמה ומשמעותית הן של המעשה החינוכי והן של המחקר. ומעבר לכך, כל פרקטיקה מעוגנת בקיומן של הנחות יסוד תיאורטיות ומקבלת מהן תוקף, והבנה שלהן מאפשרת יצירה של התנהגויות מקצועיות מגוונות ומותאמות להקשר - למרחב, למבצע ולסיטואציה. במחקר נבחנה השפעתה של למידה תאורטית על פרקטיקה של סטודנטים בשני מסלולי הכשרה: המסלול לגיל הרך, בתואר השני במכללת לוינסקי והמסלול לחינוך דמוקרטי, בתואר הראשון בסמינר הקיבוצים. 77 סטודנטיות/ים אשר למדו על תכלית המעשה החינוכי כמעשה הומניסטי, שהתמקד במרחב המשותף המתהווה בין פסיכואנליזה, לפילוסופיה ולחינוך, קורס אקדמי שכלל שיח על תהליכי היישום במרחבי הפעולה של המשתתפות/ים (כגונות, כמורים וכמדריכים).

מתודולוגיה: המחקר הינו איכותני, אתנוגרפי (צבר, 2018), שביסודו שני ממדים דומיננטיים מעצבי "עצמי": ממד הבוחן את דרך הפעולה המקצועית כביטוי של תפיסות חברתיות, חינוכיות ואחרות וממד ביוגרפי המתמקד בהתנסויות עבר.

כלי מחקר: יומנים רפלקטיביים ועבודה מסכמת בהם התייחסו המשתתפים לשתי שאלות: באיזה אופן השפיעה התפיסה שנלמדה בקורס על פעולותיך במרחב המקצועי? מה הן החוויות, הזכורות לך מעברך, שיש בהן כדי להאיר את התנהגויותיך המקצועיות? התשובות הצריכו הצגת דוגמאות.

ממצאים עיקריים

- המשתתפים גילו סקרנות ביחס להתנהגויות מקצועיות שלהם. התבוננות ובחינה חוזרות אפשרו לזהות מקורות רעיוניים וביוגרפיים של התנהגויות מוכרות ומתחדשות.
- התפיסה שנלמדה בקורס קיבלה ביטויים בפרשנות של פעולות מוכרות. וכן, התפיסה, האידאל, היווה תשתית להסבר וללמידה של התנהגויות חדשות.
- המשתתפים העידו על חשיבותה של התאוריה להתנהגויותיהם המעשיות "הבנתי שילד לא פוגע במשהו, הוא פגוע, לכן התמקדתי בשאלה איך אני נותנת מענה למה שהוא זקוק... האם זה תפיסה שלי על בני אדם או יחס מעשי שלי לבני אדם? ... ובכלל למה זה חשוב" (ר. 2017). "תמיד הייתי זקוקה שיראו אותי, הכי אהבתי את ההתכנסויות בגן כי הילדים היו לגמרי שלי... ואז כשדוד ודור היו רבים על מי יביא משהו, או יציג משהו היה ברור לי, שהם צריכים גם להראות. בשמחה הראיתי להם שאני רואה ... לא יכולתי לפעול ככה, אם לא הייתי מבינה דברים עלי ועל בני אדם והצרכים שלהם" (ג. 2018).

פרסומים קודמים של המחקר: המחקר לא פורסם בעבר. שדה מחקרי נוסף שעוסק באותה שאלה היה במסגרת קהילת לומדות, והוא מוצג כמאמר בספר משותף "קבוצת שיח חינוכית - הזמנה להשתנות" (2016, עמ' 109-126).

מילות מפתח: "עצמי", פרדיגמת השלם, פרקטיקה ותאוריה, תכלית המעשה החינוכי, תלות הדדית.

2. האני במראה - הוראה רפלקטיבית בהכשרת מורים

יו"ר: מיקי ירום

אדווה מרגליות ודבורה גורב, ההתאמה המתבקשת בתהליכי ההכשרה להוראה של הסטודנטים בני דור Z, בהתבסס על מחקר

השנים בה נערך המחקר: תשע"ה-תשע"ט.

מחקר זה הוא חלק מסדרת מחקרים שנועדה להצביע על ההתאמות הנדרשות במעבר לפדגוגיה חדשנית, המתאימה לדפוס הלמידה של בני דור ה-Z, המהווים את אוכלוסיית הסטודנטים העומדים בפני כניסה למערכת החינוך. מחקרים מצביעים כי הם בעלי קשרים חברתיים החוצים גבולות גיאוגרפיים ותרבותיים, מעדיפים למידה עצמית, תחרותיים, מגיבים מהר וחשים טוב בסביבה ויזואלית ודיגיטלית, שולטים בכלים הטכנולוגיים, אך מתקשים לנצלם ללמידה. כדי שההכשרה להוראה תתאים להם, יש צורך בפיתוח שיטות המשלבות חקר, אפשרויות בחירה, שיתופי פעולה וגישות המובילות ללמידה בדרך של הנחיה הדדית. המודל של למידה שיתופית מקוונת - OCL, בו עוסק מחקר זה, מאפשר להם לעבוד יחד ללא מפגש פיזי. חברי הקבוצה יכולים לבנות את הידע שלהם מנקודות מבט שונות ובמגוון דרכים, כך שהתוצר הסופי ישקף את התרומה של היחיד והקבוצה.

למידה שיתופית מקוונת היא גישה פדגוגית שבה עובדים כדי לקדם הבנה משותפת של נושאים, לנתח מושגים, לפתור בעיות ולנסח הסברים לתופעות. הלמידה מתרחשת באמצעות שיח שיתופי מקוון; מטרתה לקדם בניית ידע חדש הנוצר בשיתוף בשלב הכנת המשימות. המרצה מנתב את הלמידה ומעודד שיחות בין המשתתפים עד לגיבוש תוצר שיתופי, המהווה חלק מתוכן הקורס.

Ku, Tseng & Akarasriworn (2013) מצאו כי שביעות הרצון של הלומדים בדגם זה, מושפעת מתפיסתם את איכות השיתוף, וזו תלויה באיכות התקשורת בין המשתתפים, באמון שהם מפתחים כלפי עמיתיהם ובמידת ההערכה שלהם את איכות התקשורת. אלה משפיעים על המוטיבציה ועל נכונותם להמשיך ולהכין משימות שיתופיות.

בשנים האחרונות, פיתחנו קורס פדגוגי מקוון שבו התנהלה למידה שיתופית. לאחרונה התמקד המחקר בגורמים המשפיעים על נכונות משתתפיו להמשיך וללמוד בגישה זו. למטרה זו פיתחנו כלי מחקר, המבוסס על תאוריית האוריינטציה הקוגניטיבית. הממצאים חולצו מתוך שאלון אנונימי מקוון ומתייחסים לתשובות לשאלות הפתוחות האלה: (1) ציין את הגורמים המשפיעים על הנכונות שלך להמשיך וללמוד בשיתוף; (2) התייחס ללמידה והוסף הערות כלליות. מחקר זה נערך בשני קורסים שהתקיימו במקביל וכללו 57 משתתפים, מתוכם 34 למדו בקורס מקוון ו-23 בקורס מעורב.

בהתייחס למידת הנכונות ללמידה שיתופית חולצו התמונות הבאות:

- מידת הביטחון לגבי היכולת לתפקד כקבוצה;
- הערך הנתפס של תהליך הכתיבה בשיתוף;
- מידת הרלבנטיות של המשימות לפיתוח המקצועי.

להלן ממצאים מייצגים:

בהתייחס לביטחון לתפקד בקבוצה: "אמשיך בלמידה שיתופית כי כולם משתתפים, כל אחד תורם ובסוף מקבלים מלא רעיונות שעל חלקם אפילו לא חשבתי".

בהתייחס לכתיבה בשיתוף: "הרגשתי שהאחרים שיתפו פעולה והעשירו את הידע שלי, סייעו בחשיבה והציעו פתרונות שלא חשבתי עליהם בעצמי".

בהתייחס לרלבנטיות לפיתוח המקצועי: "כמורה וכמחנך כיתה, הלמידה השיתופית תרמה לי רבות בכל הקשור לניהול כיתה ולבניית מערכי השיעור אותם אני מלמד. הבנתי עד כמה העבודה המשותפת של התלמידים בכיתה, חשובה לתהליך הלמידה שלהם."

משתתפי המחקר נמצאים בשלב הכניסה להוראה. במהלכו הם פיתחו את האמונות שלהם בדבר המשמעות של היותם חלק מקבוצה מקצועית, המקדמת למידה בדגמים חדשניים. התמות שנמצאו משפיעות על נכונותם ללמידה שיתופית בעתיד, הן (1) בטחון ביכולתם להיחשף לידע הנוצר ממגוון רעיונות, והגעה להסכמה על ניסוח רעיון המאגם את מרביתם. (2) הערך הנתפס של כתיבה בשיתוף, הותיר רושם של חוויה חיובית שיש בה תועלת ותרומה עבורם. (3) הרלבנטיות לפיתוח המקצועי זוהתה כאשר הצביעו על תרומת המשימות להתפתחותם המקצועית, והביעו נכונות להמשיך ולבצע למידה שיתופית בעתיד. מדובר במחקר ראשוני ויהיה צורך להמשיך ולפתח דגם זה וכן לעקוב במחקר אחר הנכונות להוסיף וליישם אותו.

פרסומים קודמים של המחקר בנושא:

Margaliot, A., Gorev, D. (2019). What influences preservice teachers' willingness to engage in online collaborative learning after experience of it? EC3_MIC_Conference, Bologna, Italy.

Margaliot, A., Gorev D., & Vaisman, T. (2018) How student teachers describe the Online Collaborative Learning experience and evaluate its contribution to their learning and their future work as teachers, Journal of Digital Learning in Teacher Education. Vol. 34, (Issue 2), 88-102.

Margaliot, A., (2018) Step into online collaborative learning: What teacher educators can learn from initial online collaborative experience? Journal of Ubiquitous Learning, 11 (4).

Margaliot, A., Gorev, D., Vaisman, T. (2016) Students' attitudes towards collaborative online learning and their willingness to use it in the future. Proceedings of the 8th annual International Conference on Education and New Learning Technologies (EduLearn), Barcelona (Spain).

Gorev, D., Margaliot, A. & Vaisman, T. (2013) "The situation here is just like a film—a horror film": Computer mediated troubled talk, academic learning and professional development in times of crisis. Language@Internet, 10, (7) (2013).

גורב, ד', ויסמן ת' ומרגליות, א' (2012). כשהתותחים רועמים המוזות שותקות - האומנם? מה קרה כשהמכללה נסגרה וההוראה-למידה התנהלה ב-ICT? מעוף ומעשה, 14, 72-100.

מילות מפתח: למידה שיתופית מקוונת, נכונות ללמידה שיתופית, בניה שיתופית של ידע.

טל שמר אלקיים וגבי לנדלר פרדו, טיפוח חוסן בהתנהלות מול הורים באמצעות סימולציות

המרכז לאמפתיה בחינוך ובחברה, במכללת סמינר הקיבוצים, פועל לקידום מערכות יחסים המושתתות על הקשבה במערכת החינוך ובמסגרתו פועלת יחידת סימולציה. הסימולציות המתבצעות ביחידה זו, המלוות במשוב ובשיח, מיועדות לפיתוח מיומנויות של תקשורת בין-אישית ולהקשבה ולהגברת תחושת היכולת של המתרגלים בשימוש במיומנויות אלו.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון הבדלים בפיתוח מיומנויות אמפתיה ותחושת מסוגלות בשיח מורה-הורה בין סטודנטיות אשר השתתפו במהלך שנת הלימודים תשע"ח בסימולציות מורה-הורה במרכז הסימולציות במסגרת שיעורי הדרכה פדגוגית, לסטודנטיות אשר לא השתתפו בסימולציות כאלו ולבחון הבדלים, בתוך כל קבוצה, בין תחילת השנה לסופה.

המחקר נערך כמחקר פיילוט וכלל שתי קבוצות: קבוצת ניסוי של עשרים וחמש פרחי הוראה אשר חוו שש התנסויות במרכז הסימולציות במהלך שנת הלימודים ואשר התמקדו בהתנהלות מול הורים, וקבוצת ביקורת שמנתה שתיים עשרה פרחי הוראה אשר לא חוו התנסות במרכז הסימולציות. שתי קבוצות המחקר היו מורכבות מסטודנטיות הלומדות בשנה ג' במכללת סמינר הקיבוצים במחלקה לחינוך יסודי אשר נטלו חלק בתכנית אקדמיה-כיתה.

המחקר שילב מתודות כמותיות ואיכותניות. החלק הכמותי כלל שאלונים לדיווח עצמי בקרב כלל המשתתפות בתחילת השנה ולקראת סופה אשר בחנו מיומנויות אמפתיה, תחושת מסוגלות במתן משוב להורה על ילדו, ותחושת מסוגלות בשיח עם הורים במסגרת מערכת החינוך. החלק האיכותני כלל ארבעה ראיונות חצי מובנים עם פרחי הוראה מקבוצת הניסוי.

מהממצאים עולה כי בעוד שבקרב קבוצת הסטודנטיות שלא השתתפה בסימולציות במהלך השנה לא חלה עלייה בתחושת המסוגלות במתן משוב להורים ובתחושת המסוגלות לנהל שיח עם הורים; בקבוצת הסטודנטיות אשר השתתפה בסימולציות חלה עליה בשתי תחושות היכולת הללו. נראה כי הסטודנטיות בקבוצת הניסוי עברו במהלך השנה תהליך למידה מורכב אשר כלל תחילה ירידה בתחושת המסוגלות לאור הבנה מעמיקה של הקשיים העלולים לעלות בשיח עם הורים ולאחר מכן, בעקבות למידת מיומנויות של תקשורת בין אישית במרכז הסימולציה, צפייה בהתמודדות המורות ואף, לעיתים, התמודדות שלהן בשיחות, תחושת המסוגלות שלהן עלתה והן פיתחו תפיסה חדשה של מערכת היחסים הורה-מורה ולמידה אשר כללה פיתוח יכולת הרפלקציה ותובנות לגבי ניהול שיח אמפתי ומקשיב.

זאת ועוד, למרות שהממצאים הכמותיים לא העידו על שינוי במיומנויות האמפתיה של הסטודנטיות, ממצאי הראיונות עלתה תמונה מעט אחרת והמראיינות ציינו כי בעקבות הסימולציות הן החלו להיות מודעות יותר לצד של ההורים וציינו מיומנויות אמפתיות ספציפיות שרכשו במפגשי הסימולציה כמו שתיקה, איפוק, הקשבה פעילה ותשומת לב לשפת הגוף.

בעקבות ממצאים אלה הוחלט לבדוק את אותן הקבוצות גם בשנת תשע"ט, שנה לאחר התנסותן ביחידת הסימולציה. הסטודנטיות הנבדקות, היו בשנת ההתמחות הראשונה להוראה ובבדיקה התמקדנו בתפיסת המסוגלות האישית שלהן בהתנהלות מול הורים. לצורך כך, השאלון שניתן בשנה שעברה - שאלון תחושת מסוגלות בשיח עם הורים במסגרת מערכת החינוך, הועבר שוב. אני מאמינה שעד הכנס יהיו לנו הממצאים והניתוח של שאלון זה.

שאלות המחקר:

1. האם קיימים הבדלים, אצל פרחי הוראה, במיומנויות אמפתיה והקשבה ובתחושת המסוגלות במתן משוב להורים ושיח עם הורים לפני השתתפות בסימולציות המדמות שיחות עם הורים ואחריהן?
2. האם קיימים הבדלים במיומנויות אמפתיה והקשבה ובתחושת המסוגלות במתן משוב להורים ושיח עם הורים בין פרחי הוראה אשר השתתפו בסימולציות המדמות שיחות עם הורים לפרחי הוראה אשר לא השתתפו בסימולציות?

מילות מפתח: מסוגלות עצמית, יחסי הורים - מורים, סימולציה, אמפתיה.

Observing Pedagogy –**Mindfulness, Poetry and Art in Counseling Student Teachers**

The purpose of the paper is to introduce a program dealing with observing pedagogy. Counseling student teachers is a complex and challenging mission, inviting us to create new and creative spaces. The program is intended, on one hand, to deepen and make more flexible teaching methods in pedagogic counseling, while on the other, alter experiential practices in class, to turn the students themselves into teachers. In their sophomore year, the students gain an initial acquaintance with frontal classroom teaching, and experience the significant complexity that requires them to connect their theoretical knowledge with practical fieldwork.

The way to influence students' formation of self-identity, values and worldview is to show engagement in education in the deepest meaning of this concept, while viewing the students as human beings, with all the facets of their personalities. One of the ways to get a better view of the students in the classroom is the observing pedagogy, based on mindfulness. Taken from contemplative education, this method includes internal introspection, mental training and meditation (Tadmor, 2007). In academia, this method is an innovative pedagogic shift, the essence of which is to pause and introspect. This method is supplementary and complementary to common pedagogic practice, based predominantly on turning our attention outward (Levitt-Bin-Nun and Ergaz, 2016). The main point here is not the objective, rather the way leading towards their attainment.

The counseling will concentrate on a clean, penetrating, non-judgmental point of view, which is less certain that aspires towards a better seeing things, in the sense of creating a moral, experiential and qualitative good (Aloni 2013). The more we are aware of the phenomenon of auto-tagging, and try to avoid formulating a firm opinion, the more we will be able to observe, and more importantly – to see (Arieli 2011). The program concentrates in the following skills: closeness to the learner, using various points of view, giving descriptive and non-judgmental feedback, reflective consequential observation and observing a group. The program has met on a weekly basis, throughout the year, since its inception in 2014. Every year, two classes of student teachers, specializing in literature and art, participate in the program. The experience takes place in informal spaces, within a school that integrated mindfulness as part of its pedagogy for many years. The students are called upon to pay attention, to observe and to experience that which occurs within their bodies, to practice breathing, exercise mindfulness, give feedback, make observations and write a reflective diary, learn poetic texts and artworks that are an object of observing and suspended thought, all of which promotes mindfulness.

The students' feedback points to meaningful and relevant learning that connects them to the teaching profession. The pupils who studied with the student teachers in the program reported an experiential and caring learning that brought them closer to one another, and led them to anticipate our students' lessons.

3. פאנל - כיתת העתיד

יו"ר: דובי וייס ויעל יונדלר

Redefining 21st Century's Classrooms: Techno-Pedagogical Added Values of Future Learning Spaces

Future learning spaces are becoming part of the school reality, given the recognition that the traditional class structure does not allow optimal implementation of advanced pedagogies. Hence, the Kibbutzim College of Education decided in 2017-8 to set up three future learning spaces with a new style of furniture and advanced digital devices.

A review of the research literature shows a lack of identification and characterization of teaching-learning models for such innovative learning spaces (Ellis and Goodyear, 2016). Therefore, lecturers in The Kibbutzim College teaching in these spaces are functioning as a knowledge-building community (Bielaczyc and Collins, 1999), and are attempting to fill this lacuna.

The community is trying to identify and conceptualize the generic, innovative models emerging from the future learning space experiences, while coping with the theoretical and practical challenge of the relationship between the three main components of the future class: pedagogy, space, and technology (Bielaczyc and Collins, 1999; Radecliffe, 2009).

In the first part of the proposed panel, we will present the unique features of the future learning spaces and the community of lecturers, relating to the question of how teaching in these spaces redefines and challenges the planning of teaching in terms of the relationships between the three above-mentioned components.

In the second part, lecturers from this community at the college will present and interactively demonstrate (through videos that documented the models during the lessons) different models of teaching in these learning spaces, describing both their main added values and the challenges they face.

Main Purpose

The main purpose of the proposed panel is to connect theory and practice in the context of teaching in future learning spaces. Thus, the theoretical challenge is to understand how teaching in these spaces redefines and challenges the planning of teaching in terms of the relationships between the three main components of the future class: pedagogy, space, and technology (Radecliffe, 2009). The practical challenge is to characterize added values on the one hand and to describe challenges of teaching models applied in the future learning spaces on the other hand. This will enable consideration of the complexity of the lecturers' role in this context.

Questions for discussion

1. What are the space- techno-pedagogical added values of future-learning spaces that promote opportunities for innovative and advanced learning?
2. What is lecturer's Motivation to teach in the FLS ?
3. What has this experience in the FLS classrooms contributed to the lecturer's professional development?

4. What are the changes in the lecturer's role in Future Learning Spaces? Changing from instructor to facilitator (Slotta et al., 2013), writing instructional scripts with space- techno-pedagogical added values.

References

Bielaczyc, K., & Collins, A. (1999). Learning communities in classrooms: A reconceptualization of educational practice. Instructional design theories and models: A new paradigm of instructional theory, 2, 269-292.

Ellis, R. A., & Goodyear, P. (2016). Models of learning space: integrating research on space, place and learning in higher education. Review of Education, 4(2), 149-191.

Hod, Y. (2017). Future Learning Spaces in Schools: Concepts and Designs from the Learning Sciences. Journal of Formative Design in Learning, 1(2), 99-109.

Kali, Y., Sagy, O., Kuflik, T., Mogilevsky, O., & Maayan-Fanar, E. (2015). Harnessing technology for promoting undergraduate art education: A novel model that streamlines learning between classroom, museum, and home. IEEE Transactions on Learning Technologies, 8(1), 5-17.

Slotta, J. D., Tissenbaum, M., & Lui, M. (2013). Orchestrating of complex inquiry: three roles for learning analytics in a smart classroom infrastructure. In Proceedings of the Third International Conference on Learning Analytics and Knowledge (pp. 270-274). Italy: ACM

Radcliffe, D. (2009) A pedagogy-space-technology (PST) framework for designing and evaluating learning places, in: D. Radcliffe, H. Wilson, D. Powell & B. Tibbetts (Eds) Proceedings of the Next Generation Learning Spaces 2008 Colloquium (Brisbane, Australia, University of Queensland).

Key Word

Future Learning Spaces (FLS), Educational-Technology, Instructional Practices, Knowledge-Building Community

Discussion Panel

דובי וייס ויעל יונדלר,

"קהילה בונה ידע (Knowledge-Building Community) בכיתות העתיד - ערכים מוספים ואתגרים"

Redefining 21 Century's classrooms: Techno-Pedagogical Added Values of Future Learning Spaces (FLS) - A Knowledge-Building Community In The Kibbutzim College of Education

אפרת הראל, "ארבע אימהות כנגד ארבעה מסכים - דיבייט רב-תרבותי במרחב הדיגיטלי ב'כיתת העתיד'

Four Mothers in the Face of Four Screens-a Multicultural Debate in the Digital Space in the 'Future Classroom'

The added value for the students is a different, experiential learning, ensuring that the multilingual, multicultural debate is better retained in the learners' memories. Such a lesson challenges the lecturer to ensure that each group gets real-time support and that all technological tools work smoothly.

לילי גלזנר, "משחקים! מה קורה כשספרות, טכנולוגיה ותרבות הערכה לשם למידה (הל"ל)

נפגשות במרחבי הלמידה של כיתת העתיד?"

The 'Future Classroom' as an Invigorating Space for Threefold Practice in Approaches to Teaching Literature: Digital Role Playing, Reading for Pleasure and Assessment for Learning) AFL) Culture

The unique space of the future classroom enables us to create a new discourse in our classes and to invite the students to experience and explore new practices of learning - teaching and assessment which make use of digital devices.

אילת טוקר, "כיתת העתיד כמרחב המזמן חיפוש אחר מתודות הוראה חדשניות"

Screen Jigsaw in the 'Future Classroom' - Introducing Models of Cooperative Learning Using a Cooperative Learning Method

The screens of the 'Future Classroom' were utilized as a unifying element for rapid group formations throughout the jigsaw stages. The screens allowed the class to be divided into sub-classes, focusing on, and strengthening collaborative learning in small groups and supporting optimal instruction by the teacher in complex activities.

אורית צייכנר, "כיתת העתיד כמעבדה לפיתוח אסטרטגיות פדגוגיות בהוראת סוגיות תרבותיות ערכיות וחברתיות במרחב הדיגיטלי"

The 'Future Classroom' as a Space that Encourages Active Construction: Development and Implementation of Cultural issues and Values in the Digital Space

Within the framework of multiplayer class, the unique space enables students to implement a range of different teaching methods combined with the use of advanced technological tools.

4. משהו חדש מתחיל אצלי עכשיו - האתגר של הכניסה להוראה

יו"ר: אורלי לניאדו

קטיה רוזנברג ורינת ארביב אלישיב,

ידע בהכשרה להוראה: רלוונטיות בכניסה למקצוע

דו"ח מקנזי טוען כי על מנת להבטיח את איכותו של כוח ההוראה יש לגייס מועמדים טובים, להכשיר אותם באופן מיטבי ולשמור שיתמידו במקצוע (Barber & Mourshed, 2007). על מנת להשיג מטרה זו, בהתאם למודל הידע של שולמן (Shulman, 1987), חשוב להקנות לפרחי ההוראה ידע בשבעה תחומים: ידע תוכני, ידע פדגוגי, ידע תוכן פדגוגי, ידע אודות תכניות הלימודים, ידע אודות התלמידים, ידע אודות הסביבה הבית ספרית, וידע על התרבות והערכים והמטרות של מערכת החינוך. הקניית ידע בקשת רחבה של ההיבטים הקשורים לפעילותה של מערכת החינוכית מסייעת בטיפוח תחושת מסוגלות מקצועית, וזהו אחד המנבאים המשמעותיים לאיכות ההוראה (Hill, Ball & Schilling, 2008). תהליך הכניסה להוראה כורך בתוכו אתגרים מורכבים. חלק מהמורים החדשים אינם מצליחים לעמוד בהם והם נושרים מהמקצוע (ארביב-אלישיב וצימרמן, 2015; Ingersoll, Merrill & May, 2012). בהתבסס על המודל של שולמן המחקר הנוכחי מבקש לבחון את תפיסתם של מורים חדשים באשר לתרומתו של הידע אותו רכשו בהכשרה להוראה לכניסה למקצוע.

במחקר השתתפו 584 מורים מתחילים, לרוב נשים, 124 הינן גננות, 261 מורים מלמדים בחינוך היסודי, ו-183 מורים המלמדים בחטיבה העליונה. המשתתפים ענו לשאלון לדיווח עצמי. מרבית השאלות הוצגו בסולם ליקרט בין 1 (כלל לא) ל-5 (במידה רבה מאוד).

מודל הידע הנבדק במחקר כורך בתוכו ארבעה רבדים של ידע הנרכשים במהלך ההכשרה להוראה: ידע דיסציפלינרי, מיומנויות הוראה, הקשר ארגוני-חברתי והקשר מערכתי. מבחינה תיאורטית, ממדים אלו מרחיבים וממקדים את מודל הידע של שולמן (Shulman, 1986; 1987). הממצאים מלמדים כי מורים חדשים מעריכים את תרומת ההכשרה לרכישת ידע במרכיבים הבסיסיים של תהליך ההכשרה להוראה: ידע דיסציפלינרי ומיומנויות הוראה ברמה בינונית. המרכיב הארגוני חברתי והמרכיב המערכתי מדורגים בקרב המורים החדשים ברמה נמוכה. באופן כללי, מורים המלמדים בשנתם הראשונה ומורים שלמדו במסלול תואר ראשון בהוראה, מעריכים את התרומה של ההכשרה להוראה לגיבוש ורכישת מרכיבים אלו כגבוהה באופן מובהק ממורים המלמדים בשנתם השנייה ומורים שלמדו במסלול הסבת אקדמאים.

ממצאי המחקר מלמדים כי הידע הדיסציפלינרי נתפס על ידי המורים החדשים כבעל התרומה המשמעותית ביותר לתחושת המוכנות להוראה. גם לידע בתחום המיומנויות הפדגוגיות משקל משמעותי בתחושת המוכנות של המורים החדשים לכניסה להוראה. הידע של בית הספר כארגון והידע אודות תפקיד המורה נתפסים אף הם כבעלי חשיבות רבה בבניית תחושה זו. הללו מהווים ידע ברמה גבוהה יותר, ידע ברמה הארגונית והמערכתית, והם שזורים לאורך תהליך ההכשרה, ותרומתם ניכרת בכניסה למקצוע.

מבחינה תיאורטית, הרי שמרכיבי הידע בנויים במבנה היררכי בהקבלה לפירמידת הצרכים הנדרשים להבניית תפקידו של המורה. בבסיס הפירמידה ממוקם הידע הדיסציפלינרי. ידע מסוג זה מקנה למורים החדשים את מסד ההתמחות שלהם. הרובד השני בפירמידה הינו ידע אודות מיומנויות פדגוגיות. בהקשר זה פרח ההוראה רוכש ידע פדגוגי, ידע אודות דרכי התמודדות עם תלמידים וצוריהם, וידע תוכן פדגוגי. הללו מקנים לו פרקטיקות ללוות את תהליך ההוראה בקבוצה תוך הפניית משאבים רלוונטיים בהתאם לשונות בין התלמידים וכן להורות תחום דעת. הרובד השלישי בפירמידה מייצג את ההקשר הארגוני חברתי. ממד זה כורך בתוכו ידע אודות בית הספר כארגון, ידע אודות תכניות לימודים וידע אודות ההקשר החברתי הרחב בו מתנהלת המערכת החינוכית. ידע מסוג זה מקנה תובנות מעמיקות יותר על הפרופסיה, והוא מבנה את התשתית לרובד הרביעי, המייצג את ההקשר המערכתי. ממד זה מבנה את זהותו הפרופסיונאלית של המורה, והוא כולל ידע אודות תפקיד המורה והתמודדות עם הורים. המורים החדשים טוענים שהללו נרכשו באופן מוגבל בתהליך ההכשרה, וזאת למרות ששני רכיבים מתוכם, ידע אודות בית הספר כארגון וידע אודות תפקיד המורה, נתפסים על ידם כמשמעותיים בהבניית תחושת המוכנות להוראה.

מקורות

ארביב אלישיב, ר' וצימרמן, ו' (2015). מיהו המורה הנושר? מאפיינים דמוגרפים, תעסוקתיים ומוסדיים של הנשירה מהוראה. דפים, 59, 175-206

Barber, M. & Mourshed, M. (2007). How the World's Best-Performing School Systems Come Out on Top, McKinsey & Company, Social Sector Office.

Hill, H.C., Ball, D.L. & Schilling, S.G. (2008). Unpacking pedagogical content knowledge: Conceptualization and measuring teachers' topic-specific knowledge of students. *Journal for Research in Mathematics Education*, 39(4), 372-400.

Ingersoll, R.M Merrill, L. & May, H. (2012). Retaining Teachers: How Preparation Matter? *Educational Leadership*, 30-34.

Shulman, L.S. (1987). Knowledge and Teaching: Foundation of the New Reform. *Harvard Educational Review*, 57(1). 1-22.

כרמית פוקס אברבנאל, הפלורליזם באופני ההתמודדות עם אתגרי ההוראה

תקופת הכניסה להוראה הינה תקופה מאתגרת, מעוררת רגשות שונים ומביאה לידי ביטוי כוחות סמויים וגלויים של המתמחים והמורים החדשים. הביטוי הכתוב, אותם בוחרים המורים החדשים לבטא, יכול להעיד בצורות שונות על אופני ההתמודדות שונים בכל הנוגע לקשיים ו/או אתגרים עימם הם מתמודדים. הקולות הרבים הנגלים לעיני לאורך השנים במסגרת הנחיית מתמחים ומורים חדשים מביאים אותי לניסיון ליצור קטגוריזציה של התמודדויות שונות ולנסות בדרך זו להצליח ולסייע בדרך מיטבית לאותם מתמודדים בדרכם החדשה. עם כניסתו של האדם לתחום חדש, מאתגר ומעורר שאלות רבות. מוצא עצמו מתנסה באמצעות אסטרטגיות ודרכי ההתמודדות שונים. אין ספק כי מאפיינים אישיותיים אינדיבידואליים הם אלה שיבואו לידי ביטוי בדרך ההתמודדות החדשה. במסגרת סדנת התמחות משתתפים המורים החדשים בפורום בו הם מעלים אירועים "חמים" ולגביהם מבקשים את עצותיהם של חברי הקבוצה בנוגע לאופן ההתמודדות. מספר המתמחים בשנה הם בין 30-60. מתמחים אלה מהווים חתך אוכלוסייה הטרוגני ועשיר. מאנשים שהשתלבו בהוראה עם סיום לימודי תואר אקדמי ראשון ועד מי שהחליט לערוך הסבה להוראה ולשנות את מסלול הקריירה שלו.

פרטי המחקר שיוצג בהרצאה:

אוסף נתוני האירועים שהוצגו בפורום הווירטואלי על פני ארבע השנים האחרונות (2014-2018). (סה"כ נבחנו כ 100 מתמחים שהציגו בפורום לאורך השנים). באמצעות ניתוח תוכן התבצע ניתוח האירועים השונים המוצגים על ידי המתמחים במסגרת הפורום. הפורום מתפתח ומתעצב לאורך שנת ההתמחות כך שמזמן התבוננות נרחבת על אתגרים והתמודדויות שונות שהמתמחים חווים לאורך כל השנה. מתוך סקירת הכתוב ניתן לראות כי המתמחים מעידים על אסטרטגיות מגוונות במסגרת ההתמודדות עם המצב החדש. דוגמאות לכך: יש מי שכתבתו מציגה מאפיינים פרואקטיביים ויש מי שכתבתו מעידה על ריאקטיביות (ברנזון, 2008). יש מי מנתח את ההתמודדותו מתוך סיבתיות חיצונית ויש מי שמנתח על בסיס סיבתיות פנימית (Heider, 1958). יש מי הרואה את הצלחת ההתמודדותו כחלק מעבודת צוות ויש מי שמדגיש את האינדיבידואליזם שבהתמודדות. פסימיות ואופטימיות שזורים לאורך השיח כחלק בלתי נפרד מן החשיבה הבסיסית אשר רואה בשנה זו שנת ניסיון של המתמחה את מערכת החינוך לא פחות מאשר מערכת החינוך כבוחנת את כישוריו ויכולותיו.

ראוי לתת את הדעת לאופני ההתמודדויות כדי להשכיל ולבחון את דרכי התמיכה האופטימליות הנדרשות מאתנו מובילי הדרך.

מילות מפתח:

פרואקטיביות, ריאקטיביות, סיבתיות חיצונית וסיבתיות פנימית בהתמודדות עם אתגרי ההוראה.

מקורות:

ארהרד ר. (2014). מקצוע מחפש זהות. מכון מופ"ת.

ברנזון י. (2008). מה ההבדל בין פרואקטיביות לריאקטיביות ומי מבניהם עדיף. <https://www.articles.co.il>

קובי ס. (1996). שבעת ההרגלים של אנשים אפקטיביים במיוחד. תל אביב

קרניאלי מ. (2010). סקרנות וחקרנות, אבני יסוד בהתעצמות המורה. מכללת אורנים.

Heider, F. (1958). The psychology of interpersonal relations. N.Y. Wiley

Carter T. (2018). Preparing generation Z for the teaching profession. SRATE Journal. 27 (1) 1-8.

סמדר דוניצה שמידט, רותי זוזובסקי ורינת ארביב אלישיב, גורמי התמיכה בבית הספר המסייעים לקליטת מורים חדשים בשנת עבודתם הראשונה

שנת ביצוע המחקר: 2018-2019

Support mechanisms provided by schools to beginning teachers in their first year of teaching. The first year of teaching is known as a pivotal one in teachers' decisions to stay in teaching. Supporting teachers in this phase led many countries to offer various types of induction and mentoring programs (Ingersoll & Strong, 2014). Attrition of new teachers has also been found to occur in the Israeli education system with one out of four teachers leaving the profession in the first five years; half of them after the first year (Arviv-Elyashiv & Zimmerman, 2015; Central Bureau of Statistics, 2015). In an attempt to reduce the attrition rate of beginning teachers, an induction year became a mandatory requirement for entering teaching in Israel. During this year, the new teachers are mentored and supervised by a veteran teacher who is appointed by the school principal. Schools are also required to provide different types of support mechanisms that would enable the new teachers to succeed and remain in teaching. These mechanisms are organizational (e.g. providing administrative support), professional (e.g. assuring that an evaluation process is implemented in a professional manner) and emotional (e.g. providing a caring and accepting atmosphere) (Ministry of Education, 2015 - Circular 8.2-24).

The purpose of the current research was to investigate the effectiveness of the different types of support mechanisms that are provided to beginning teachers by the following parties in schools: the management board, the teaching staff and the mentor assigned to each teacher. The research questions were: (1) What are the processes that occur in the recruitment phase of the new inductees? (2) What is the role of the management board, teaching staff and mentors in supporting the inductees in their first year of teaching? (3) What are the organizational, professional and emotional support mechanisms that contribute to the satisfaction of beginning teachers from the induction year?

An online self-report questionnaire was sent at the end of the 2018 academic year to a nation-wide population of 15,408 teachers throughout the country that were in their induction year in one of the past three years (2015-2018). Responses were gathered from 2,710 inductees.

Results indicate that the inductees were generally satisfied with the support given to them during the induction year ($M=3.87$ out of 5, $S.D=1.20$). Results of a regression analysis showed that all three parties involved in the induction process significantly contributed to the satisfaction of the inductees from this year explaining 44% of the total variance. The management board played the most significant role in explaining this variance, second was the teaching staff and last were the mentor teachers. An additional regression analysis explored the impact of the different types of support mechanisms: organizational, professional and emotional, given by the above three parties. This analysis revealed that the most influential mechanism was the emotional one, followed by the professional. The organizational support mechanisms did not significantly explain the variance of teachers' satisfaction.

The presentation will elaborate on these findings and will discuss their implications for school policy and for building a school culture that aims at successfully recruiting and retaining beginning teachers.

פרסומים קודמים:

הצגה בכנס ICET בחודש יולי 2019

Keywords:

Induction program, beginning teachers, support mechanisms

5. אתגרי החיים המשותפים

יו"ר: ניבי שנער

ענת שביט מילר ועדי שרעבי, "מחברים לחיים" הערכת תכנית המפגישה בין קבוצות שונות של תלמידים מהחינוך המיוחד

מחקר הערכה של תכנית שילוב ייחודית המופעלת על ידי עמותת "מחברים לחיים" בבתי ספר לחינוך מיוחד. התכנית יוצרת חיבור דיאדי ייחודי בין תלמידים עם הפרעות התנהגות לתלמידים עם מגבלה התפתחותית, החברים זה לזה במפגשים קבועים. מטרת המחקר הייתה להעריך את הצלחת התכנית כפי שנתפסה על ידי גורמים מעורבים שונים, בהתייחס לתלמידים המשתתפים בה. ספציפית יותר, בקש המחקר ללמוד על משמעות ומשמעותיות המפגשים, תוך הערכת תרומותיהם עבור המחברים משתי קבוצות הדיאדה, והתהליכים התומכים בתרומות אלו ונלווים להם, לרבות רגשות, מאפייני התנהגות והתנהלות לאורך המפגש ולאחריו, דפוסי מוטיבציה, קשיים ואתגרים ועוד. דגש מיוחד הושם על חקר מאפייני הקשר שנוצר בין חברי הדיאדה והערכת התפתחותו. לצורך כך, נעשה שימוש במתודות משולבות הכוללות כלי מחקר כמותיים ואיכותניים.

מתוך המדדים הכמותיים אשר העריכו את תחושתיהם ואת חוויתם של התלמידים את המפגשים הצטיירה חוויה חיובית בעיקרה, כך שהדירוגים הממוצעים שסיפקו המשתתפים למרכיבים השונים מוקמו ברובם הגדול בתחום הגבוה של סקלת הדירוג או בפתחו. בנוסף נמצאו קשרים חיוביים מובהקים בין ההיבטים השונים, כפי שיוצגו במשתני המחקר. עבור חלק מהמדדים ניתן היה להצביע על מגמה קלה של שינוי חיובי, כפי שעלה בעיקר ברגשות ובתחושות שהמפגשים עוררו, אך מההערכה הכמותית לא ניתן היה להצביע על התפתחות משמעותית לאורך ההשתתפות בתכנית, במדדים שנבחנו.

בהתייחס לתרומות התכנית, בעיקר בהיבט הבינאישי, המשתתפים ציינו הערכה בינונית עד גבוהה, אך גם היא לא השתנתה בין המדידות שהושאו לאורכה. בהתייחס לתרומות התכנית בהקשר חברתי עמוק יותר, הנוגע לקבלת האחר השונה, ולתחושת מסוגלות לתרום, להעצים ולחזק לא רק את המחבר אלא את האחר הנזקק ככלל, העלו המחברים החונכים דירוגים ממוצעים גבוהים עד גבוהים מאוד, הגם שלא נצפה שינוי משמעותי לאורך השנה גם בהקשר זה.

ההערכה האיכותנית שהתקבלה על ידי ראיונות נרחבים עם המחברים החונכים העשירה את התמונה שהצטיירה, וסייעה להבנה מעמיקה יותר בעיקר של התהליכים שחוו המחברים אך גם של פירותיהם. דרך התיאורים הפתוחים של המשתתפים סיפק המחקר התבוננות מעמיקה על תרומת התכנית לגדילתם של המשתתפים, בהיבט תוך אישי שנגע לביטחון עצמי ולדפוסים אדפטיביים יותר של ויסות רגשי, אך בעיקר בהיבט בינאישי ופרו חברתי שהאיר על נכונותם ויכולתם לצאת מתוך עולמם הפרטי ולגלות את "האחר השונה", ממקום פחות שיפוטי ויותר מכיל, מקבל והדדי, תודות להשתתפות בתכנית. המסע שחוו החונכים ותוצריו לא היו אחידים באופיים עבור כל המשתתפים, ומתוך הקולות השונים גובשה טיפולוגיה ששיקפה את השונות הזו ביחס לעומק המפגש עם האחר ואופי תוצריו.

חקר מאפייני המפגשים ותרומותיהם התבסס, כאמור, גם על פרספקטיבת אנשי הצוות מבתי הספר אשר ליוו את התלמידים במסגרת התכנית. באופן כללי המדדים הכמותיים העלו חוויה חיובית בעיקרה, כך שהדירוגים הממוצעים שסיפקו המורים המלווים למרכיבים השונים מוקמו ברובם הגדול בתחום הבינוני והגבוה של סקלת הדירוג. בנוסף, התקבלו תוצאות מובהקות בהתייחס לקשרים בין המדדים השונים שנבדקו, ונצפה גם שינוי חיובי מובהק בין דירוגי המפגשים שהושאו לגבי המדדים המתייחסים למצבם הרגשי של התלמידים בזמן מפגש ולאחר מפגש וכן לאיכות הקשר עם המחבר. בבדיקת תפיסת המלווים את המדדים השונים, תוך הבחנה בין חונך (עם הפרעת התנהגות) לחניך (עם מגבלה התפתחותית) נמצאו הבדלים מובהקים רק לגבי חלק מהמדדים, שתורמו להבחנה ממוקדת יותר בין האוכלוסיות השונות שהשתתפו במחקר. מדיווחיהם של אנשי הצוות שכללו גם הערכה איכותנית ניתן ללמוד כי התכנית תרמה לתלמידים (חונכים וחניכים) בדרכים שונות וניכרה התפתחות חיובית במהלך השנה שבאה לידי ביטוי בהיבטים רגשיים, חברתיים ומוטיבציוניים במהלך המפגשים ולאחריהם.

דפנה יצחקי, "תמונות (ya'ani) يعني pictures" - לימוד משותף של אנגלית בעיר רמלה

המחקר נעשה במסגרת פרוייקט המחקר "מדיניות חינוכית רב-לשונית חדשנית לישראל. חוקרות ראשיות: ד"ר מיכל טננבאום, פרופ' אילנה שוהמי, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב. שנת ביצוע המחקר - 2018-9 (שנה"ל תשע"ח, תשע"ט)

רציונל המחקר:

"לימוד משותף" (Shared Education)) היא גישה חינוכית המקדמת שותפויות בין בתי ספר מזרמי חינוך שונים באותו מרחב גאוגרפי, במטרה לשפר הישגים לימודיים ולקרב בין קבוצות בחברה. הגישה פותחה בצפון אירלנד על רקע סכסוך לאומי בין הקתולים לפרוטסטנטים במדינה, והפכה בתוך עשור למדיניות ממשלתית מובילה (Gallagher, 2016).

במסגרת פעילות של המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח) והמטה לחינוך אזרחי ולחיים משותפים מתקיימת יוזמה חינוכית ייחודית של לימוד משותף של אנגלית - לערבים ויהודים ביחד. עד כה לא נעשה בישראל מחקר מעמיק לתכנית מסוג זה, בהתייחס לפוטנציאל לקידום פרקטיקות הוראת אנגלית, ליצירת היכרות מעמיקה יותר בין הקבוצות ולחשיפה הדדית לשפת האם של האחר.

שאלות המחקר:

1. מהו הפוטנציאל הרב-לשוני של זירת הלימוד משותף?
א- מהו דפוס השימוש בשפות השונות (אנגלית, ערבית, עברית) במפגשי לימוד משותף של אנגלית בין תלמידים יהודים וערבים?
ב- מהן מהן נקודות החוזק ומהם האתגרים במצבים הרב-לשוניים שיוצרת זירת הלימוד המשותף?
2. כיצד משפיע לימוד משותף של השפה האנגלית על
א- פרקטיקות הוראת השפה האנגלית?
ב- יחסים בין קבוצות, קידום סובלנות ועמדות כלפי שפת האחר/ת?

מתודולוגיה:

בחינה מעמיקה של שתי תכניות לימוד משותף בקרב צמד כיתות ו' (תשע"ח) וצמד כיתות ז' (תשע"ט) בבתי ספר יהודים וערבים בעיר רמלה באמצעות:
■ תצפיות בשיעורים המשותפים ובפעילויות נילוות (תמלול, קידוד, ניתוח כמותי ואיכותני)
■ קבוצות מיקוד בשפות האם בקבוצות חד-לאומיות (תמלול, קידוד וניתוח איכותני)
■ ראיונות עם המורות ומדריכה מלווה (תמלול, קידוד וניתוח איכותני).

עיקרי הממצאים:

ממצאי המחקר מראים כי הלימוד המשותף הינו זירה המזמנת אינטראקציה רבה ועשירה בין שלוש שפות, מפגש פתוח עם "האחר/ת" וכן הוראה מגוונת ולא פרונטלית.
א- השפה האנגלית מערערת מעט את הדומיננטיות של השפה העברית ובמובן זה הבחירה באנגלית כמקצוע לימוד משותף הינה טובה.
ב- מיומנויות השיח של התלמידים באנגלית בגיל זה (כיתה ו'-ז'), כפי שעלו במחקר, מאפשרות תקשורת בסיסית בלבד באנגלית.
ג- נוכחותה הרבה של העברית בסיטואציה זוהתה בקרב חלק מהתלמידים הערבים כיתרון וכהזדמנות, ולא רק כמצביעה על החולשה של שפת אמם.

הממצאים ידונו בהקשר יישומי ותיאורטי:

- (1) הפוטנציאל להטמעת תכניות "לימוד משותף" באופן רחב יותר במערכת בקרב גילאי לומדים שונים, בהקשרים גאוגרפיים אחרים ותחומי דעת נוספים, תוך הצגת ממצאים ראשוניים ממחקר בזירות נוספות.
- (2) תרומת המחקר לדיון במושג Translanguaging הן ככלי פדגוגי והן כרעיון תיאורטי לבחינת סיטואציות רב-לשוניות בזירות חינוכיות ((MacSwan, 2017).

Gallagher, T. (2016). Shared education in Northern Ireland: school collaboration in divided societies. *Oxford Review of Education* 42(3), 362-375.

MacSwan, J. (2017). A multilingual perspective on translanguaging. *American Educational Research Journal*, 54(1), 167-201.

פרסומים של המחקר:

יצחקי, ד., טננבאום, מ. ושוהמי, א. (2019) "איך אומרים אנגלית בערבית?" ממצאי מחקר לימוד 'לימוד משותף'. סיכום מחקר אבן דרך ב'. הוגש ללשכת המדען הראשי של משרד החינוך במסגרת פרוייקט המחקר: מדיניות חינוכית רב לשונית חדשה לישראל, אפריל 2019.

Yitzhaki, D. & Tannenbaum, M. (in preparation) "Shared Education" as a Multilingual scene – Jewish and Arab primary school students studying English together in a mixed city in Israel.

הצגת המחקר בכנסים:

"לימוד משותף של השפה האנגלית בקרב יהודים וערבים בעיר רמלה" (עם מירה מונאיר).

Activist Pedagogy for Shared Life and World Betterment – International Seminar, Kibbutzim College of Education March 20, 2019.

מדיניות חינוכית רב-לשונית חדשנית בישראל - סימפוזיון הצגת ממצאי מחקרים (עם אילנה שוהמי, מיכל טננבאום ואורלי חיים). הכינוס ה-16 של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה. אוניברסיטת ניו יורק בת"א. 3 בינוי, 2018.

הצגת המחקר בהרצאות אורח:

התכנית לחינוך רב-לשוני - הרצאת אורח במסגרת הקורס "חינוך רב-לשוני - גישות, תכניות ויוזמות", בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב, 2.4.2019.

היחידה להכשרה להוראה - הרצאת אורח במסגרת הקורס "סוגיות בהוראת שפות", בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב. 6.1.2019.

מט"ח - השתלמות "לימוד משותף" למורי/ות אנגלית בעיר רמלה, אכסניית אברהם, תל-אביב, 13.12.2018.

אורי קצין, סובלנות, גינוי והסתייגות - תפיסות תלמידי בתי ספר ממלכתיים על-יסודיים מדור המילניום כלפי הציבור החרדי בישראל

נשיא המדינה, ראובן ריבלין, הציג בשנת 2015 בנאום "ארבעת השבטים", את חזון הישראליות המשותפת. לדברי הנשיא, אין כיום בחברה הישראלית רוב ברור ומיעוטים, אלא ארבעה שבטים: חילוני, דתי-לאומי, חרדי, וערבי.

על מנת לבדוק את יחסם של בני נוער יהודים, תלמידי כיתות ז' - י"ב מבתי ספר ממלכתיים כלפי הציבור החרדי בישראל, נערך מחקר זה בגישה האיכותנית, באסטרטגיית חקר מקרים. הנתונים נאספו על ידי צוות חוקרות באמצעות ראיונות מובנים למחצה, במהלך שנת הלימודים תשע"ו (2015-2016), כחלק ממחקר מקיף בו נשאלו כמאה בני נוער לגבי תפיסותיהם כלפי זהות יהודית וישראלית וכלפי לימודי תנ"ך.

מתוך כלל משתתפי המחקר, 48 תלמידים יהודים, המשתייכים לדור המילניום ילידי 1997-2003 (Generation Z), דיברו בראיונות על יחסם כלפי חרדים. הראיונות הוקלטו ותומללו מילה במילה ונותחו באופן תמטי בארבעה שלבים (Strauss & Corbin, 1990).

שאלת המחקר:

מה הן תפיסות משתתפי המחקר, תלמידי כיתות ז' - י"ב בבתי ספר ממלכתיים ביחס לאוכלוסייה החרדית?

ממצאי המחקר מלמדים כי הרוב המכריע של משתתפי המחקר על הקהילה החרדית מבסס את עמדותיו על מידע מאמצעי המדיה. כמו כן נמצאו שלושה אופני ההתייחסות של בני נוער, מבתי ספר ממלכתיים, כלפי אוכלוסיית החרדים בישראל:

- סובלנות - 43% (21 ממשתתפי המחקר) הביעו כלפי חרדים גישה אמפתית וסובלנית. הללו אמונים על ערכי שוויון וצדק ומתנגדים להכללות סטריאוטיפיות.
- גינוי - 29% (14 ממשתתפי המחקר) מגנים את החרדים שלתפיסתם מנצלים את אזרחי המדינה ומקיימת אורח חיים קיצוני ובלתי מתפשר.
- הסתייגות - 28% (13 ממשתתפי המחקר) מבטאים יחס מסתייג כלפי מאוכלוסיית החרדים. בדומה לבני הנוער שמגנים את החרדים, אף הם מתנגדים לאופי הקיצוני והבדלני של החברה החרדית ושוללים הימנעות של חרדים משירות צבאי ומהשתתפות בשוק העבודה. יחד זאת, בדומה לבני הנוער הסובלניים, הם מתנגדים להכללה ומבטאים יחס של כבוד כלפי אורח חיים שמבוסס באופן טוטלי על מחויבות ערכית ואמונה.

דבריהם של משתתפי המחקר, תלמידים מהזרם הממלכתי, מלמדים על הזדהות בני הנוער הללו עם ערכים דמוקרטיים והומניסטיים ובהם שוויון, חרות הפרט וכבוד הזולת לצד ערך המחויבות לתרום לכלכלה ולביטחון המדינה. נראה שאצל חלק ממשתתפי המחקר הסובלנות כלפי חרדים נובעת מערכים חילוניים והומניסטיים ואצל חלק מהם מקורה בשייכות לזהות דתית ולאומית משותפת להם ולחרדים.

מילות מפתח:

תקווה ישראלית, יחסי חילונים-חרדים, דור Z, בני נוער בישראל

חלק ממצאי המחקר הוצגו בכנס:

Strong Religion and Mainstream Culture: Youth, Education and Technology
International Conference, Umeå University, November 2017

6. המרחב הטיפולי בן זמננו

יו"ר: יפתח רון

נעמה לב ארי, על שימוש בדימויים דיגיטליים בשפה השירית והטיפולית

במהלך שני העשורים האחרונים, אנו עדים לתהליך מתרחב של שימוש בדימויים דיגיטליים בשפה ובתרבות. בהרצאה הנוכחית אני מבקשת להתבונן בכמה ממאפייניה של שפת הרשת ובהשפעותיה הייחודיות בשירה ובטיפול.

כמקרה מבחן, בחרתי לעסוק בפואטיקה השירית והביוגרפית של אחת המשוררות הפעילות והפופולריות בתרבות ובחברה, היא אגי משעול. ההרצאה מביאה מבחר דוגמאות מדימויי הרשת שלה, בניסיון להבין את משמעותם הרגשית והמטפורית, גם בהקשר הטיפולי. נתבונן בשפת הרשת שלה על רקע השינויים שחלו במעמדה של השפה הטיפולית המודרנית. נעמוד גם על הבחירה הייחודית של משעול, בהיענותה למתרחש סביבה, ובהשוואה פואטית קצרה, רק בנגיעה, לבחירה פואטית מסוג אחר.

נושאים אלה יידונו בהשראת הטקסטים של פרויד, תרבות בלא נחת (1919/1930), והאל ביתי (1919/2012), וספרה של אווה אילוז (2012) גאולת הנפש המודרנית, על פסיכולוגיה, רגשות ועזרה עצמית. טקסטים אלה מהווים תשתית לעיון התיאורטי, לצד חומרים נוספים העוסקים בתפיסת השפה הפואטית של הטיפול.

פרסום קודם

ההרצאה הנוכחית היא גרסה מעובדת ומקוצרת של הרצאה שניתנה ביום עיון על ביבליותרפיה באמצעים דיגיטליים, שנערך בסמינר הקיבוצים ביום 7/6/19

ציקי כהן, בין רלטיביזם לפרגמטיזם: מקומן של תפיסות אתיות ואידאות בתהליך הכשרת מטפלים באומנויות במציאות בת זמננו

האתיקה מבקשת להסדיר את היחס אל הזולת ולהורות את הדרך לחיים הטובים. היא מנסה להשיב על השאלה מהם עקרונות המוסר שלאורם עלינו לנהל את חיינו, ובפרט את יחסי הגומלין שלנו עם אחרים. בהקשר הטיפולי, האתיקה מייצגת לרוב תפיסה בדבר ההתנהגות הראויה באותו תחום, תפיסה היכולה להיות מערכת ערכים או מערכת עקרונות המבטאים ערכים (כשר, 2009). היא מעניקה לאיש המקצוע מערכת של ערכים נורמטיביים המסדירים את כללי ההתנהגות הראויים ומשקפים את הזהות של המקצוע ושל העוסקים בו.

לצד החשיבות של האתיקה הפרגמטית למקצועות הטיפול, בהרצאתי ארצה להתמקד ברובד שנוטה לרוב להיות מוזנח בתהליך ההכשרה של מטפלים והוא האופן שבו התשתית האתית והאידאית שמצויה בבסיס כל תיאוריה טיפולית נוטה להשפיע על ציפיותיו, התערבויותיו והבנתו של המטפל את המטופל. ארצה להציע כי בכל תיאוריה טיפולית קיימת בהכרח תפיסה אתית-אידאית לחיים הטובים ולאדם הראוי וכי תפיסה זו משפיעה, במודע ושלא במודע, על צורת העבודה של מטפלים ככלל ומטפלים באומנויות בפרט. היא מתפקדת כפרדיגמת חשיבה ערכית אשר לצד היותה מעודדת שיחים רגשיים מסוימים היא גם מדכאת שיחים רגשיים אלטרנטיביים.

על מנת להמחיש את טענותי אתמקד בערכים ההומניסטים והאקזיסטנציאליסטים שמאפיינים את תחום הטיפול בהבעה ויצירה ככלל, והתיאוריה הפסיכודרמטית בפרט. אדגים באמצעות תיאורי מקרה שהתרחשו בקבוצות הדרכה של סטודנטים לטיפול, כיצד ערכים אלו העצימו את הרגישות והמכוונות האמפטיים של הסטודנטים, אך בו-בזמן גם פגעו ביכולת שלהם להיות במגע עם אמיתות נפשיות שעוסקות בתכנים פחות 'הומניים' דוגמת תכנים מיניים, פרוורטים ותוקפניים. ארצה להציע כי קיימת חשיבות רבה שמטפלים יחשפו בתהליך ההכשרה לתשתית האתית והאידאית שמאפיינת את התיאוריות והמודוסים האומנותיים שהם מתמחים בהם, וזאת במטרה שיוכלו לאמץ עמדה אתית משחקית; כזו שמאפשרת לנוע בחופשיות בין הפרספקטיבות התיאורטיות השונות ולהכיל את הסתירות שיש ביניהן.

פרסום קודם:

חלקים מההרצאה נשענים על המאמר: כהן, צ. (2019) תפיסות אידאיות ואתיות בפרקטיקה ובתיאוריה הטיפולית - פסיכודרמה כמקרה מבחן, בין המילים (התקבל לפרסום)

אורית דודאי, קשר בין אישי במרחב רב תרבותי: דיון בסרטו של לורן קאנטה: "בין הקירות" (2008)

שאלת המפגש בין תרבויות שונות היא שאלה העוסקת ביכולת ליצור תקשורת בין שפות שכל אחת יושבת על מבנה עומק והקשרים תרבותיים משלה. בנוסף עולה שאלה של דומיננטיות והגמוניה, האם אחת נדונה להתאיין אל מול השפה השלטת? להתנגד לה? להיכנס בכח? לשאלות אלו אתייחס בדיון באמצעות סרט העוסק בקשר בין אישי בכיתה רב תרבותית ובעיקר בדיאלוג שנוצר בין מורה הכיתה לתלמידיו סביב נושאים אלו. הסרט יהווה ייצוג למתח בין היכולת לראות את האחר לעומת קריסתה של יכולת זו. חשוב להדגיש שלמרות שהסרט עוסק ביחסים בין מורה לתלמידיו, הוא מכיל רגעים רבים המהדהדים יחסים טיפוליים בין מטפל ומטופל בהקשר רב תרבותי.

סבב שני - הצגת מחקרי מרצים

7. ללמוד אחרת ללמד אחרת

יו"ר: עדינה משעל

עפרה בכר, רונית רונן תמיר ונירה ואלה,
איך נלמד כדי לשחק? איך נשחק כדי ללמוד?

This workshop offers a window into the emerging process of a practical creative and academic learning about play in early childhood teacher training at the Kibbutzim College. Play offers enjoyment and stimulus for learning and has crucial meaning for preschool children's development.

The main challenge of teaching students about play is to preserve its spirit. Our main goal in this process is to provide the students with a playful active experience that combines participation and experimentation with theoretical learning - "walk the talk". The process emerges in several integrative and interdisciplinary stages that eventually connect into a clear concept of the meaning of play. Students learn theoretical aspects while maintaining the enjoyment and playfulness and experiencing a model for teaching children.

Learning path is composed of several stages. For example, students begin with preliminary attempt of "making"- creating their own game. They play with preschool children and with the other students. Based on this experience extends theoretical learning and peer teaching in a "round table" setting which involves all students in active learning and explores diverse aspects of play. A reflection in exhibition of their meaningful learnings is emerging.

Watching our students play and learn we realize that the main qualities of play such as the joy of discovery, inventiveness and the importance of the "playing group" while experimenting play, are meaningful in the learning process. There is no gap or conflict between play and theory. They are interwoven! We can play to learn and learn to play.

דנה שחייני, נירית אסף, אדיב גל, הדס שחורי ודפנה גן, חס"א בחוג למדעים - כיצד פעולות ומחקר אפשרו לפתח ולייצר התאמות בחוג למדעים לדור ה-Z

שנת המחקר: תשע"ט

רקע

מוסדות להשכלה גבוהה בעולם ובישראל מחפשים כיום דרכים להתמודד עם מאפייני בני דור ה-Z וסגנון למידתם. מוסדות אלו מנסים לשכנע את בני דור ה-Z לבוא ללמוד אצלם, במיוחד לאור הירידה בביקוש ללימודים במערכת להשכלה גבוהה. אופי הלמידה של בני דור ה-Z הוא דינמי: הם מעדיפים ללמוד על-ידי עשייה, אך לא מוותרים על דיונים בכיתה. הם מצפים ללמוד תוך שימוש בטכנולוגיה, אך גם תוך תשומת לב אישית לכל סטודנט.

לאור ירידה במספר הנרשמים לחוג למדעים בסמינר הקיבוצים ולאור המחסור במורים למדעים במערכת החינוך, נוצר צורך בגיוס סטודנטים להכשרת מורים למדעים. המצוקה במספר הסטודנטים בחוג למדעים, הובילה לביצוע מחקר-פעולה אשר מטרתו הייתה לבחון כיצד פעולות ליצירת חוויה סטודנטילית אחרת (חס"א) ישפיעו על הגעת הסטודנטים ללמוד בחוג למדעים ובהמשך על תפיסתם את חוויית הלמידה בחוג.

שיטות, מעגלי פעולה וממצאים

מחקר זה נערך כמחקר פעולה והוא כלל שלושה מעגלי פעולה ושלוש שאלות מחקר ממוקדות בכל מעגל:

(1) כיצד תכנון המתייחס למאפייני דור ה-Z ויישום המלצותיו, יסייעו בהרשמת סטודנטים לחוג למדעים? לצורך התכנון התכנס פורום של 16 מרצי החוג למדעים, שמטרתו הייתה להבין סוגיות וקשיים בגיוס הסטודנטים הלומדים בחוג ולברר מה ניתן לעשות כדי להגדיל את מספרם. התוצר של שלב זה היה נייר עמדה שכלל את האני מאמין של החוג למדעים, דרכי פעולה להבאת סטודנטים נוספים לחוג והתאמת דרכי ההוראה לבני דור ה-Z. בנוסף, כלל נייר העמדה, המלצות לשינויים; יישום המלצות שונות של נייר העמדה ושיווק שהדגיש את החס"א, הובילו להרשמה של 16 סטודנטים חדשים בחוג;

(2) כיצד פעולת ליווי אישי של הסטודנטים על-ידי המרצים אפשרה לסטודנטים לחוות חס"א? הפעולה נועדה להתאים את התנהלות החוג למאפייני דור ה-Z, ולאפשר להם יחס אישי. מקור הפעולה היה בהמלצה מתוך נייר העמדה, להוסיף ליווי אישי לכל סטודנט משנה א'. שמונה מבין מרצי החוג ליוו אישית 16 סטודנטים בשנה א', הליווי כלל 2-3 פגישות בכל סמסטר. מנייתו סיכומי הפגישות שכתבו המרצים ושאלוני סיכום למרצים, עולה כי במסגרת הליווי נוצר קשר אישי בין המרצים לסטודנטים, אשר במהלכו הוצפו בעיות של הסטודנטים והתקיים סיוע לימודי לסטודנטים. המרצים ציינו את החשיבות של תהליך זה לקליטה טובה של הסטודנטים במערכת;

(3) כיצד שימוש בפדגוגיות המשלבות למידה התנסותית, בקורס סמינריון מחקרי לתלמידי שנה ג', בשיתוף עם חוקרים בחווה חקלאית בחצבה, ישפיע על תפיסות הסטודנטים את תהליך הלמידה כמאפשר חס"א? במסגרת הקורס הייחודי שנבנה במעגל זה, ערכו הסטודנטים היכרות מעמיקה עם חוקרים ומחקריהם בחצבה באמצעות שני ימי סיור בתחילת השנה, למידה תיאורטית במהלך סמסטר א', ושלושה ימי סיור נוספים לביצוע המחקר. ממצאים ראשוניים ממעגל פעולה זה, מצביעים על כך שהלמידה בקורס זה הייתה חווייתית ומשמעותית ביותר עבור הסטודנטים. נראה כי הסטודנטים העריכו את הפדגוגיות המגוונות בהן נעשה שימוש בקורס ולמעשה נוצרה חווית לימוד אחרת.

מסקנות

מהמחקר עולה כי תהליך התכנון הוביל לשינויים בחוג אשר עודדו את החס"א בשני אופנים: החלת תהליך הליווי הדגיש את תרומתה של התקשורת האישית בחיזוק החוויה הסטודנטילית עבור סטודנטים בשנתם הראשונה ובניית קורס מחקרי ושיתוף פעולה עם חוקרים יצרה חווית לימוד אחרת שהינה חשובה ללמידה משמעותית.

מילות מפתח:

חוויה סטודנטילית אחרת, למידה התנסותית, מחקר פעולה, ליווי אישי

רונית בסן צינצינטוס, האם פתרון לבעיה מתמטית בכיתה יכול להיות שונה מפתרון לאותה בעיה כשהיא מחוץ לכיתה?

התאמת מודל מתמטי לפתרון סיטואציה מתמטית נקרא תהליך מידול (בסן-צינצינטוס, ופלד, 2016). המחקר הנוכחי מציג תהליך של מידול ואת השפעתו על תפיסות של מורים ופרחי הוראה בפתרון בעיות מתמטיות בנושאים שונים ובפרט בנושא יחס ופרופורציה.

תלמידים מנסים לפתור בעיות מתמטיות בעזרת ארגז הכלים העומד לרשותם כאשר המורים הם אלה המשפיעים על דרכי הפתרון שלהם. למורים תפקיד חשוב בבנייה של הבנת תהליך המידול בקרב תלמידיהם, ולכן חשוב לקדם את תפיסותיהם לגבי משמעותו (Peled, Bassan-Cincinatus, 2005). לשם כך נבנה רצף משימות הכולל בעיות מילוליות, קונפליקט קוגניטיבי, ודיון בראיונות עם מומחים שונים, שנועד להעמיק את הבנתם של מורים ופרחי הוראה במהות הקשר שבין מצב המתואר בבעיה מילולית ובין המודל המתמטי המתאים לפתרונה.

שאלת המחקר המרכזית:

האם רצף של משימות הוראה יוביל לשינוי בתפיסות של מורים ופרחי הוראה על המשמעות של התאמת מודל מתמטי בפתרון בעיות מילוליות (תהליך מידול)?

תהליך המחקר כלל שתי סדנאות: למורים ולפרחי הוראה. התהליך כלל רצף משימות בנושאים הקשורים בפתרון בעיות: שיקולי מציאות, הבחנה בין סוגי בעיות, סטטוס מתמטי של פתרונות ותפיסת תפקידי המתמטיקה. במשימות נכללו בעיות מילוליות, קונפליקט קוגניטיבי, ודיון בראיונות עם מומחים אשר נועדו להעמיק את הבנתם של המורים ושל פרחי ההוראה במהות הקשר שבין מצב המתואר בבעיה מילולית ובין המודל המתמטי המתאים לפתרונה.

מטרת המחקר הייתה להביא לשינוי בתפיסותיהם של המורים ושל פרחי ההוראה דרך הקונפליקט הקוגניטיבי והתהליך כולו.

בתחילת התהליך, המורים ופרחי ההוראה הציגו עמדות נחושות שיש לפתור בעיות יחס באמצעות מודלים של יחס בלבד. פתרונות אשר הם הציגו בכיתות ואף דרשו מהתלמידים שלהם. כאשר הם התבקשו להציג יותר מפתרון אחד לבעיה, הם לא הצליחו לחשוב על פתרון נוסף גם כאשר הציגו להם פתרונות אחרים נוספים, שכן לדעתם כל פתרון אחר שלא על פי מודל של יחס אינו פתרון נכון. לעומת זאת בהמשך התהליך, לאחר החשיפה שלהם לקונפליקט קוגניטיבי, המשתתפים הציגו גישה שונה, ואף הצליחו להציג בעצמם מספר פתרונות שונים לבעיה. בסיום הועברו משימות נוספות שנועדו לוודא שהמורים אכן עברו שינוי כלשהו. ממצאי המחקר מצביעים שחל שינוי בתפיסותיהם של המשתתפים בעקבות הסדנאות. הממצאים נתמכו על ידי ניתוח רגרסיה היררכית והם מצביעים על כך שהקונפליקט הקוגניטיבי והדיון סביבו מאפשרים שיפור בחשיבה המתמטית המטה-קוגניטיבית בקרב מורים ופרחי הוראה כאחד. במחקר נעשה שימוש בשתי שיטות ניתוח - כמותני ואיכותני, ונמצאה הלימה בכל שלבי המחקר בין הממצאים הכמותניים ובין הממצאים האיכותניים.

רצף המשימות היווה את דרך ההתערבות שבאמצעותה ניתן לשפר את תפיסותיהם של פרחי הוראה ומורים על המשמעות של פתרון בעיות ועל תפקידה של המתמטיקה. מורים המודעים לאפשרות של מספר מודלים לפתרון בעיה יוכלו להעניק לתלמידיהם הבנה של הקשר שבין המתמטיקה הנלמדת בבית הספר למציאות, כך שלא יהיה פתרון שהוא נכון בכיתה ולא יהיה נכון מחוצה לה. זוהי תרומתו היישומית של המחקר לתחום הוראת המתמטיקה.

מקורות

בסן-צינצינטוס, ר., ופלד, א. (2016). השתנות תפיסות מורים ופרחי הוראה בעקבות התנסות בבעיות מידול. כנס ירושלים הרביעי למחקר בחינוך מתמטי. פברואר, מרכז אקדמי לב, ירושלים.

Peled, I., Bassan-Cincinatus, R., (2005). Degrees of Freedom in Modeling: Taking Certainty Out of Proportion. International Group for the Psychology of Mathematics Education – PME, Melbourne, Australia.

מילות מפתח:

בעיה מילולית במתמטיקה, קונפליקט קוגניטיבי, תפיסות של מורים ופרחי הוראה.

8. אם יוזמים מגיעים למקומות נפלאים

יו"ר: נעמי סדן

רוני רמות, מיטל הרטמן ואדם הישראלי, הכשרת מורים והתנסות מעשית בפיתוח מיזם חברתי: המקרה של החממה ליוזמות חינוכיות בלוד

ב-17 השנים האחרונות פועלת החממה ליוזמות חינוכיות במסגרת שיתוף הפעולה בין המכון הדמוקרטי למכללת סמינר הקיבוצים. מטרתה של התכנית היא להכשיר מחנכים המעודדים שינוי חינוכי-חברתי ברוח התרבות הדמוקרטית. כחלק מהתכנית הסטודנטים עברו תהליכים פרטניים וקבוצתיים, החל בהעצמה אישית ועד אקטיביזם חברתי. שיאו של תהליך זה הוא יצירתו של פרויקט חינוכי המשקף את התפיסה החברתית שגובשה על ידי הסטודנט בהכשרה.

בהרצאה זו נציג ליבה מסלולית חדשה המבקשת לקדם התנסות מעשית חינוכית. הפרויקט בלוד מבוסס על שיתוף הפעולה שנרקם בין היחידה למעורבות חברתית לבין קהילות הסטודנטים הפועלות במשימות חברתיות וחינוכיות של "תוצרת הארץ", תוכנית הדגל של התאחדות הסטודנטים הארצית.

לקחים מהתנסות מעשית חינוכית זו, המתבטאת בפיתוח מיזם חברתי תוך ליווי אקדמי עיוני ותמיכה מתודולוגית-עשויה ללמד אותנו על צמצום הפער בין תאוריה למעשה, ועל קידום פרקטיקה מבוססת מחקר גם התנסות מעשית של ההוראה.

רקע תיאורטי

בעשור האחרון מתרחבת המגמה של הגדלת שעות ההתנסות המעשית אשר מתבססת על גישות למידה מתקדמות המאמצות תפיסות של למידה מהתנסות (קליגר והופמן, 2012). מגמה זו מצביעה על כך שהמתכשר להוראה צריך לשהות זמן רב יותר במוסד החינוכי. זאת על מנת לרכוש הן באופן מעשי והן באופן עיוני את מערך המיומנויות והכלים הרלוונטיים ולפתח מומחיות (Cochran-Smith & Lytle, 1999). גישה זו משקפת במידה רבה.

מגמה נוספת היא האקדמיזציה של תהליכי ההוראה-למידה (ליבמן, 2008). היא נובעת מרצון להתאים את האופן בו מכשירות המכללות את בוגריהן בעידן משתנה ודינמי על ידי מתן מיומנויות אקדמיות שתאפשרנה מרחב אוטונומי עתידי למתכשר להוראה לפעול ללא תלות בידע סטטי שרכש בזמן ההכשרה. בעולם כזה, לשילוב של ידע תיאורטי ושל התנסות מעשית נודעת חשיבות רבה (Zeichner, 2010).

מטרת הפרויקט

אנו מבקשים לבחון כיצד ההתנסות בפיתוח מיזם חברתי ובאקטיביזם חברתי במהלך הכשרת המורים, עשויה, מלבד רכישת ניסיון מעשי בתחום החינוך והחברה, גם לסייע בגיבוש הזהות המקצועית החינוכית של מורי העתיד.

הפרויקט

המסגרת המיזם, השיטה העיקרית בה נעשה שימוש על ידי הסטודנטים היא מחקר פעולה השתתפותי. מחקר פעולה השתתפותי נולד מתוך תיאוריות ביקורתיות, והתפתח בעבודה עם אוכלוסיות מודרות. הדיון המרכזי יעמוד על מאפייניה של מתודולוגיה זו ותרומתה הפוטנציאלית לקידום הזהות החינוכית של מתכשרים להוראה על בסיס שילוב בין תאוריה למעשה.

תובנות תיאורטיות ומעשיות

ממצאי המיזם מצביעים על הצורך בקידום התנסות בחינוך לצד התנסות בהוראה, ועל האפשרות לשלב את שתייהן גם יחד. שאלה זו נוגעת בשאלת ליבה שהעסיקה ומעסיקה עדין את עולם המחקר על הכשרת מורים. האם הן מכשירות או מחנכות? (Teacher Training or Teacher Education), ובתהליך מקביל האם המתכשר לומד להיות מורה (Teacher) או מחנך (Educator)?

ממצא נוסף שעולה הוא החשיבות על שילוב של תאוריה כחלק מפעולה התנסותית, להבחין מלמידת תאוריה באופן אשר אינו מקושר לביצוע התנסות.

הפניות

קליגר, א., הופמן, א. (2012). מבוא: הכשרה מסורתית והכשרה בשותפויות פיתוח מקצועי. בתוך: א. קליגר וע. הופמן (עורכים), הכל עניין של יוזמה: יוזמות המקדמות פיתוח מקצועי בשותפויות אקדמיה-שדה (עמ' 15-5). תל אביב, מכון מופ"ת.

ליבמן, צ. (2008). הכשרת מורים: תמונת המצב בעולם ובישראל, ומבט לעתיד. בתוך: ד. כפיר ות. אריאב (עורכים), משבר ההוראה: לקראת הכשרת מורים מתוקנת (עמ' 55-19). ירושלים: מכון ון ליר והקיבוץ המאוחד.

Cochran-Smith, M. & Lytle, S. L. (1999). Relationships of Knowledge and Practice: Teacher Learning in Communities. Review of Research in Education, 24(5), 249-305.

Zeichner, K. (2010). Rethinking the connections between campus courses and field experiences in college-and university-based teacher education. Journal of Teacher Education, 61(1-2), 89-99.

מילות מפתח:

מחקר פעולה השתתפותי; הכשרת מורים; אקטיביזם חברתי

ענבל אבו, הדס דקל וקטיה רוזנברג, תפיסות הסטודנטים להוראה אודות החיבור בין היזמות החינוכית-חברתית לבין ההכשרה להוראה

הרקע למחקר:

בעידן המודרני של המאה ה-21 המאופיין בעיקר על ידי חיים דינמיים בסביבה תוססת ומשתנה, ניכר פער הולך וגדל בין הכישורים של בוגרי מערכת החינוך לבין המיומנויות להן נדרשים אותם בוגרים על מנת להתקבל ולשרוד בשוק העבודה העכשווי. יוצא אפוא, כי מערכת החינוך צריכה להשתנות ולהתאים את עצמה למיומנויות המאה ה-21 על מנת להכשיר את בוגריה בצורה מיטבית ולהקנות להם את המיומנויות להן יידרשו במהלך חייהם (Gustafsson-Pesonen & Remes, 2012). אם כי לחולל שינוי במערכת כה מורכבת וגדולה אינה מלאכה פשוטה. כיום קיימות מספר רפורמות אשר נועדו לגרום למערכת להתחדש, כאשר אחת הדרכים המוצעות הינה יצירת מדיניות מוסכמת ליזמות בחינוך. גישה זו יוצאת מנקודת הנחה כי הקניית המיומנויות הקשורות ביזמות כמו ניהול משא ומתן, פתיחות לטכנולוגיה, גמישות מחשבתית, יצירתיות, סקרנות, אומץ, עצמאות, הסתגלות למצבי אי וודאות, התמדה, נחישות ועוד, יאפשרו לבוגרי מערכת החינוך להיות רלוונטיים למשק ולשוק העבודה (עמר, 2018; Matricano, 2014) ולפיכך ההכשרה להוראה צריכה לכלול פיתוח וקידום מיומנויות של יזמות גם בקרב פרחי ההוראה והחינוך (EC, 2011).

לאור האמור לעיל, חזונה של מכללת סמינר הקיבוצים להפוך להיות מכללה מובילה בתחום החדשנות והיזמות הלכה למעשה. כחלק ממימוש חזון זה בשנת 2015 הוקם במכללה מרכז היזמות שיעודו לקדם ולהוביל יזמות וחדשנות בקרב באי המכללה בפרט ובחברה בכלל. ליבת העשייה של מרכז היזמות הינה לקדם ולפתח בקרב הסטודנטים לחינוך והוראה חשיבה יזמית כך שהיא תיהפך לחלק בלתי נפרד מהכשרתם.

מטרות המחקר:

המחקר הנוכחי ביקש לאמוד את הצורך בעידוד היזמות בקרב הסטודנטים לחינוך ולחשוף את החיבור בין היזמות לבין ההכשרה בתודעתם של אותם סטודנטים. לשם כך המחקר בחן את תפיסות הסטודנטים אודות היזמות החינוכית-חברתית בהיבטים הבאים:

1. מאפיינים של יזם חינוכי-חברתי;
2. חשיבות העיסוק של אנשי חינוך במיזם חינוכי-חברתי;
3. תפיסת מסוגלות להוביל מיזם חינוכי-חברתי;
4. הגורמים המניעים את הסטודנטים לקחת חלק בהובלת מיזם חינוכי-חברתי;
5. תרומת ההשתתפות במיזם חינוכי-חברתי לטיפול תכונות הנחוצות למאה ה-21;
6. תרומת ההשתתפות במיזם חינוכי-חברתי לטיפול כישורים הקשורים לתחום החינוך וההוראה.

שיטה:

נתוני המחקר נאספו באמצעות שאלון מובנה לדיווח עצמי אשר הועבר בקרב כלל הסטודנטים להוראה במכללת סמינר הקיבוצים. בסה"כ ענו לשאלונים 179 סטודנטים, רובם המכריע הינן נשים. מרבית המשיבים מייצגים את הפקולטה לחינוך ולומדים לתואר ראשון. 81 מן המשיבים (45.8%) כבר התנסו בהובלת מיזם חינוכי-חברתי במגוון מסגרות, כאשר ההתנסות של רובם (70.4%) לא הייתה במסגרת הכשרתם להוראה.

ממצאים עיקריים ודיון:

ניתן להצביע על התפיסות החיוביות של הסטודנטים אודות היזמות בחינוך, כאשר רובם הצהירו על רצונם לקחת חלק פעיל ביזמות חינוכית-חברתית בעתיד וסברו כי אפשר ללמוד להוביל מיזם. בנוסף, רוב הסטודנטים, ללא קשר לניסיונם ביזמות, מסכימים כי חשוב לטפח חשיבה יזמית בקרב הסטודנטים להוראה ולשלב מיומנויות של יזמות בתהליך הכשרת מורים. עם זאת, רק מחצית הסטודנטים להוראה סברו כי ההתנסות בהובלת מיזם הכרחית עבור איש חינוך ופחות ממחציתם הרגישו תרומה של ההתנסות בהובלת מיזם חינוכי-חברתי לתחושת מוכנותם הכללית לתפקיד המורה. יוצא אפוא, כי הסטודנטים עדיין מתקשים לגשר בין ההכשרה להוראה לבין היזמות ואינם רואים את התועלת הטמונה במיזוג בין שני התחומים. קרי, יזמות והכשרה להוראה נתפסים על ידי הסטודנטים כקווים מקבילים ולא כחלק מליבת תהליך ההכשרה. לצד זאת, ההבחנה בין הסטודנטים בעלי ניסיון ביזמות לבין הסטודנטים שטרם התנסו בהובלת מיזם, מלמדת כי הסטודנטים בעלי ניסיון ביזמות חינוכית-חברתית מעריכים את חשיבות העיסוק ביזמות עבור איש חינוך במידה רבה יותר בהשוואה לעמיתיהם ללימודים אשר טרם התנסו בהובלת מיזם מסוג זה. כמו כן, הסטודנטים שכבר התנסו בהובלת מיזם מדווחים על תרומתה

של ההתנסות זו לא רק לטיפוח מיומנויות הנחוצות למאה ה-21 אלא גם לרכישת מיומנויות הפדגוגיות. מכאן עולה כי הפוטנציאל לגישור בין ההכשרה להוראה לבין היזמות בתודעתם של הסטודנטים לחינוך וההוראה טמון בהתנסותם בהובלת מיזמים חינוכיים-חברתיים.

מקורות

עמר, ש. (2018). יזמות בחינוך - בחינת עומק. משרד החינוך, דבר המערכת, גיליון 5
<https://www.mop.education/%d7%99%d7%96%d7%9e%d7%95%d7%aa-%d7%91%d7%97%d7%99%d7%a0%d7%95%d7%9a-%d7%91%d7%97%d7%99%d7%a0%d7%aa-%d7%a2%d7%95%d7%9e%d7%a7/>

EC (2011), "Entrepreneurship Education: Enabling Teachers as a Critical Success Factor", (Online) <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/9272?locale=en>.

Gustafsson-Pesonen, A., & Remes, L. (2012). Evaluation of entrepreneurial development coaching: Changing the Teachers' thinking and action on entrepreneurship. *Annals of Innovation & Entrepreneurship*, 3.

Matricano, D. (2014). Entrepreneurial training: a comparative study across fifteen European countries. *Industry and Higher Education*, 28(5), 311-330.

רבקה גורטלר, טל שמר אלקיים ואניה גליקמן, בניית קוד אתי לעבודה של גננות בתכנית לגיל הרך

במהלך שנת הלימודים תשע"ח יצאה התכנית לגיל הרך במכללת סמינר הקיבוצים ביוזמה לכתיבת קוד אתי אשר מיועד לגננות בגני הילדים. היוזמה מלווה במשך שנתיים במחקר ההערכה המתבצע במסגרת הרשות למחקר והערכה של המכללה.

המחקר מתמקד בתפיסת השותפים בפרויקט את הקוד האתי לגננות, את תהליך בניית הקוד האתי ואת תרומת בניית הקוד האתי לגננות בשדה.

בשנה הראשונה המחקר כלל ראיונות עם אנשי צוות של המכללה ומספר סטודנטים השותפים ליוזמה ושאלון דיווח עצמי אשר הועבר לכל הסטודנטים המשתתפים ביוזמה. בשנה השנייה המחקר כלל העברת שאלונים לסטודנטים המשתתפים בתכנית, למדריכות הפדגוגיות ולכלל הסטודנטים בתכנית לגיל הרך.

ממצאי השנה הראשונה עלה כי הסיבות המרכזיות בגינן הסטודנטיות בחרו להצטרף ליוזמה היו אידיאולוגיות: קוד אתי משקף לתפיסתן ביטוי לאמון, הערכה וכבוד מהציבור ולאיכות ההוראה והחינוך בישראל.

מהממצאים עלו מספר היבטים מרכזיים הקשורים לחווייתן את תהליך כתיבת הקוד האתי: חשיפה למורכבות סוגיית האתיקה בעבודה הגננת- אשר התאפשרה באמצעות מגוון של הרצאות ומרצים במהלך הסמסטר הראשון.

חוות למידה ייחודית-

(א) שינוי קשר מרצה- סטודנט:

קשר פחות היררכי, בו מאזן הכוחות משתנה והסטודנט הינו שותף פעיל בלמידה, עשייה וקבלת החלטות.

(ב) חוויה סטודנטילית המערבת לקיחת אחריות, יוזמה ועצמאות.

לצד שביעות רצון הסטודנטיות מחופש הפעולה אשר ניתן להן נשמעו קולות המבקשים מהצוות להגביל מעט חופש זה ולפקח יותר על חלוקת העבודה.

עבודה בצוותים קטנים- אשר זימנה שיח בין הסטודנטיות ואפשרה חלוקת עבודה יעילה. ההרצאה תתמקד בהצגת היוזמה ובהצגת ממצאים עיקריים משתי שנות המחקר.

9. מכניסים את התרבות הביתה

יו"ר: אירית נומה

אסתי אדיבי שושן, "ישראל היא פחות בית" - הבית בנאומי דויד גרוסמן ובספריו לילדים

"ישראל היא פחות בית" חזר ואמר הסופר דויד גרוסמן בנאומו בטקס הזיכרון הישראלי-פלסטיני באפריל 2018. תחושה זו של "פחות בית" חוזרת ונאמרת בבטנות בנאום זה ובנאומיו הנוספים של הסופר דויד גרוסמן שנישאו לאחר מלחמת לבנון השנייה בה נהרג בנו אורי גרוסמן ז"ל. בנאומים אלה מתייחס גרוסמן למדינת ישראל דרך המושג הטעון - "בית".

בהרצאתי אבקש לתאר כיצד תחושה זו מעוצבת ומתממשת בספרי הילדים שכתב גרוסמן לאחר מות בנו. העיסוק בספרי הילדים של דויד גרוסמן יתמקד במושג ה"אלביתי".

מסתו של זיגמונד פרויד "Das Unheimlich" התפרסמה לראשונה בשנת 1919. במסה מוקדמת זו מתחקה פרויד אחר תחושה השקועה כולה במילה הגרמנית unheimlich, תחושת הזרות הנמצאת בתוך האינטימי עצמו, הצמרמורת ואי-הנוחות במפגש עם הביתי שהוא בה בעת מסתורי וכמוס. תרגומה המילולי של המילה השלמה לעברית היה בתחילה "המאויס", ולאחרונה, תורגם מחדש כ"אלביתי". ייחודה של זו בגרמנית ובתרגומה החדש לעברית הוא בהתלכדות הפכים במילה אחת. כך ניטע הגוון המאיים והזר ב-"ביתי" שהוא נוח, נעים ומוכר ואילו ה-"אלביתי" ספח אליו את הגעגועים לנועם הביתי הישן.

ספרי הילדים שכתב דויד גרוסמן לאחר מות בנו שונים במובהק מעשרת הספרים שכתב קודם לכן. השינוי ניכר בהיבטים רבים ומגוונים של הספרים, ובהרצאתי זו אבקש להתמקד במעבר מתיאור בית המשפחה כמרחב העיקרי שבו גדל הילד הצעיר בתחושת ביתיות מושלמת, לתיאור בית המשפחה כמרחב אלביתי מאיים ומפחיד. בספרים החברה הסודית של רחלי (2010), מי רוצה שק קמח? (2011) ויונתן בלש ממש (2012) האלביתיות ניכרת בדרכים שונות ומגוונות. כך למשל, בספר החברה הסודית של רחלי האלביתיות נוכחת בכך שאחד מבני המשפחה הוא בעל קיום היברידי, ספק קיים, ספק מומצא, ולאחר ליל סיוטים, מבינה הבת הצעירה של המשפחה שבית המשפחה אינו יכול להכילו, יש להוציאו מהבית, לשכנו לעולמי עולמים במקום אחר ולהיפרד ממנו. בספר מי רוצה שק קמח האלביתיות נוכחת, במרכז הבית, בשטיח ענק בצבע אדום-דם שעליו מצוירת דמות מפחידה ובידה חרמש, ויונתן, הילד הצעיר הרכוב על גב אביו, מפחד, בכל מאוודו, שאביו, הנושא ונותן עם דמות זו, ימסור לו אותו כ"שק קמח". בספר יונתן בלש ממש האלביתיות מתממשת בהיעלמות חוזרת ונשנית של חפצים אינטימיים מתוך הבית, שבהמשך מתגלה שהם הועברו לבית אחר ממנו ניתן להשקיף על בית אחר שבו קיימת תחושת ביתיות. בספרי הילדים הבאים שמפרסם גרוסמן: חיבוק (2011) נסיכת השמש (2015) ובבה תותי (2017) הוא זנח לחלוטין את המרחב הביתי על דמות האב שהיתה כה מרכזית בו, כמרחב העיקרי בו גדל הילד, וממירו בעולם הטבע ובגן הילדים.

עיקר טיעוני הוא שדווקא בספרי הילדים מאפשר לעצמו דויד גרוסמן לבטא את תחושתו הפוליטית חברתית, החוזרת ומושמעת בנאומיו המבטאת את תחושתו: ש"ישראל היא פחות בית".

ארנה בן מאיר, לצחוק או לבכות - קריקטורות לבחירות 2019

קריקטורה פוליטית היא ויזואליזציה של סטירה העושה שימוש בהומור, באירוניה, בהגזמה ובגיוון כדי לחשוף טיפשות או מידות רעות אחרות של בני אדם, ולבקר אותן, בהתייחסות למצב פוליטי מסוים. הקריקטורה הפוליטית איננה מקור לצחוק לכשעצמו, אלא פועלת כמכשיר ביקורתי, המבטא קולות של הציבור. בפעולת השכנוע של נמעינה נוקטת הקריקטורה הפוליטית בכל הטכניקות הקנוניות של הרטוריקה המילולית המוכרות מאז העת העתיקה (Medhurst & De Sousa, 1981). לפיכך, חוקרי הקריקטורה הפוליטית נוהגים לכנותה "ברומטר של מצפון האומה בזמן מסוים", או "חלונות לנפש הלאומית" (Terblanche: 157).

חרף היותה מדיום אמנותי ותיק למדי, דווקא בעידן העכשווי, הקריקטורה הפוליטית זוכה להתקבלות גדולה במיוחד. בעבר, כשהקריקטורה פורסמה בעיתון היומי, היא נשכחה למען הקריקטורה של היום שלמחרת. בעידן הביג דטה הנוכחי אנשים רבים צורכים את המידע החדשותי שלהם מהמדיה החדשה. הנוכחות של הקריקטורה היומית בעיתונות הדיגיטלית ובדפי הפייסבוק של יוצריה נשארת זמינה ללא הגבלת זמן, והיא ממשיכה להופיע ולהשפיע. הקריקטורה האינטרנטית מקבלת מהצופים בה תגובות מיידיות, ואף תגובות מאוחרות ביחס לזמן יצירתה. ברשתות החברתיות הגולשים יכולים לשתף אותה ולדון בה וכך להחיותה. יתר על כן, התופעה החדשה של ממים (memes), הדימויים המעובדים של יוצרים פרטיים בפייסבוק, תורמים אף הם לתהליך הזה של שיח אינטרנטי ער המתקיים בזירה של הרשתות החברתיות (Jenkins: 2014). כך מתפתח תהליך הדדי של שיח ישר ומידי בין יוצרים וקוראים.

במאמר זה ברצוני להציג מחקר חדש בנושא הקריקטורות הפוליטיות שפורסמו בתקופת מערכת הבחירות האחרונה, שברובה ובעיקרה התנהלה בזירה הדיגיטלית. שלא כבמחקרים קודמים שלי, שעסקו בדמויות פוליטיות מסוימות, כדוגמת שרה נתניהו (בן-מאיר: 2017) או מירי רגב (בן-מאיר: 2019), מאמר זה יעסוק בתמות המרכזיות שהתעוררו במהלך הקמפיינים השונים של המפלגות השונות, אשר אליהם הגיבו הקריקטוריסטים והממייסטים ברשתות החברתיות. באמצעות מתודולוגיה סמיוטית של ניתוח חזותי אדון בתמות כגון "החזון הדיסטופי", "המאבק הבינארי", ו"ההילה של המנהיג". אבקש להראות שתמות אלו, שעלו במהלך מערכת הבחירות האחרונה, אינן אקראיות ועכשוויות כי אם מגלמות את אבני היסוד של הפסיקה הישראלית.

מקורות ראשוניים

Ben-Meir, Orna. 2018. "'Shoshke' the subversive cartoon character: Politics and gender performance in Israel." *Critical Studies in Fashion & Beauty* 9.1: 67-86.

Jenkins, Eric S. 2014. "The modes of visual rhetoric: Circulating memes as expressions." *Quarterly Journal of Speech* 100.4 (2014): 442-466.

Medhurst, M. J., & DeSousa, M. A. 1981. "Political cartoons as rhetorical form: A Taxonomy of Graphic discourse". *Communications Monographs*, 48(3): 197-236.

Terblanche, Nic S. 2011. "You cannot run or hide from social media—ask a politician." *Journal of Public Affairs* 11.3 (2011): 156-167.

בן-מאיר, אורנה. 2017. "הרטוריקה החזותית בקריקטורות על שרה נתניהו", הומור מקוון 9: 71-88.

בן-מאיר, אורנה. 2019. "הקריקטורה הפוליטית - הקריקטורות של מירי רגב כמקרה מבחן". בתוך: יהושע גתי ודולי לוי (עורכים), שלושה יוצרים נמר - רטוריקת הפופוליזם: המאבק על ההגמוניה והעימות עם השמאל. תל אביב: הוצאת אסיף, 58-68.

עדנה בר-רומי פרלמן, תרומתו של שימוש בצילום ככלי במאבק ליהדות פלורליסטית בישראל: ניתוח שימוש צילומים במרחב הציבורי בבית כנסת בית דניאל בתל אביב

בית הכנסת בית דניאל ממוקם בצפון הישן של בתל אביב. הוא שייך לתנועה ליהדות מתקדמת, מוצג כחקר מקרה של מוסד הנאבק על פלורליזם וליברליזם ביהדות, בין היתר על ידי קידום הפעילות שלנו באמצעות חומרים חזותיים, אותם אני חוקרת. החומרים החזותיים הם חלק מאמץ הסברה של בית הכנסת. זאת היא תנועה הדוגלת ביהדות פרוגרסיבית וליברלית. התנועה נאבקת על הכרה בחברה הישראלית ונאבקת בדיכוי של הממסד האורתודוקסי, בכל הנוגע לחופש דתי, שוויון מגדרי ביהדות, נישואים רפורמיים ועוד.

בית דניאל מנסה ליצור קבוצת שייכות רחבה ובסיס ועוגן תרבותי בחברה הישראלית, להגדיל את החשיפה שלו, כולל הנראות ציבורית, על ידי שימוש בצילומים המראים שוויון מגדרי והכלה חברתית. התמונות מוצגות על קירות הלובי, על מסכי טלוויזיה ובמדיה. פוסטרים מוצגים ברחבה של הכניסה, פלאיירים מופצים בלובי. בתמונות ניתן לראות טקסים שוויוניים של נשים וגברים - רבות, חזנות, נשים עולות לתורה, נשים לובשים תלית ותפילין. טקסי בר מצווה, אירועים קהילתיים, פיקניקים קהילתיים, תפילות בפארק, קבלות שבת לילדים ועוד. מטרת הפצת החומרים החזותיים ליצור דימוי חזותי הלוקח חלק בבניית מטה נרטיב של חופש דתי יהודי בישראל ובתל אביב.

מטרת המחקר לחקור את תפקיד התייעוד החזותי וההפצה של החומרים החזותיים בהם מתועדים דימויים של פרקטיקות היום יום של הקהילה ואירועים קהילתיים. המחקר בוחן את תפקיד הצילום בתהליך העצמת הנראות של יהדות שוויונית ליברלית ופרוגרסיבית, אצל הצופים.

טענת המחקר הוא שבית דניאל, באמצעים טכנולוגיים מתקדמים, הצליח ליצור חומר חזותי מקורי משלו, בתוך מרכז קהילתי בלב חילוני בישראל. בבית דניאל נוצרה שפה חזותית ייחודית המותאמת לסדר היום הציבורי של יהדות פרוגרסיבית תל אביבית.

מתודולוגיה

המחקר הוא מחקר חזותי הבוחן את אופן יצירת הצילומים, והפצתם בתוך חברי הקהילה ואורחי הקהילה. הוא בוחן את תגובות הצופים בפלטפורמות שונות - בתוך חלל בית הכנסת, ובפלטפורמות דיגיטליות. איסוף המידע נעשה באמצעות תצפיות וראיונות וצילומי נחקרים בווידאו. Photo voice היא שיטה המאפשרת לביטוי קולם של הנחקרים, כחלק מתהליך איסוף המידע. המידע יכול מחקר כמותי לגבי כמות התגובות בפייסבוק. ניתוח הצילומים נשען על גישה סוציו סמיוטית, הבוחנת את הרקע התרבותי בהם נוצרו הצילומים ובהם הם נצפים. הניתוח בוחן את מבנה הפורמאלי של הצילום ולתכן הצילום.

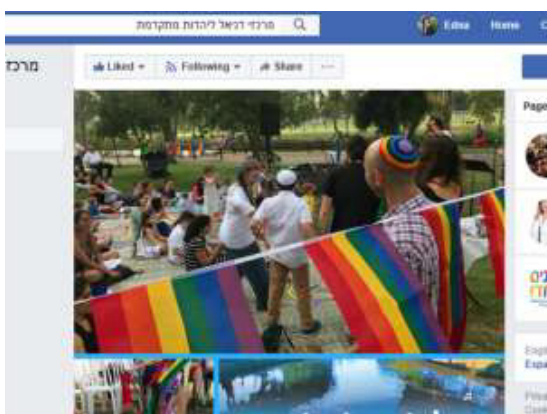
המחקר יתייחס להפצה של הצילומים בין קהלי היעד השונים הנהנים מהשירותים של בית דניאל - קהל המתפללים, הורי ילדי הגן, מועדון גיל הזהב, משפחות בר מצוות, אורחים בחגים-פורים, שמחת תורה, תיקון ליל שבועות, ועוד. המחקר יבחן תגובות שונות של קהלים שונים. הפרזנטציה תציג ממצאים של המחקר, תהליך ניתוח הממצאים ומסקנות בשלב זה.

צילום אילוסטרציה על ידי המחברת: תמונות משפחות הקהילה בתוך לובי הבניין.

צילום אילוסטרציה על ידי המחברת: פוסטר בחזית בית הכנסת בנושא חתונות שוויוניות רפורמיות וחתונות לקהילת הלהט"ים.

צילומים של פעילות הקהילה ביום הגאווה בתל אביב. לקוח מתוך דף הפייסבוק הקהילתי.

צילום אילוסטרציה על ידי המחברת: מסך טלוויזיה בכניסה ללובי עם תמונות מתחלפות של פעילות הקהילה.

צילום של טקס גיור רפורמי בבית הכנסת- לקוח מתוך הפייסבוק שך התנועה מילות מפתח: תנועה ליהדות מתקדמת, יהדות רפורמית, פייסבוק, ליברליזם, חילוניות

10. חינוך היסטורי

יו"ר: נמרוד טל

אלון גן, על המתח שבין היסטוריה של תוצרים להיסטוריה של יוצרים: מהיסטוריוגרפיה קורבנית להיסטוריוגרפיה ריבונית

השיח הפוסט מודרני בכלל והשיח הפוסט ציוני בפרט ובעיקר, הצליחו להטמיע, הן בשיח האקדמי, הן בשיח ההיסטורי והן בשיח הציבורי, את התפיסה המתארת את כולנו כ"קורבנות", כבובות על חוטים של הגמוניה המרקידה אותנו בהתאם לרצונה.

פירוקו של האובייקט הפעיל על ידי מפעל הדה-קונסטרוקציה מבית המדרש הפוסט-מודרני אפשר פיתוח מצאי מרשים של מונחים המתארים את האדם כסביל, כנתון להנדוס חברתי וכחומר ביד היוצר של "האליטות". אמצעי התקשורת של הכפר הגלובלי אפשרו להעצים את פיתוחן של "קהילות קורבן מדומיינות", אשר אימצו את השיח הקורבני כמעין עמוד אש זהותי.

מחקר זה מבקש להרהר ולערער על המחיר הנגזר מניצחונה של הגישה אותה כינה ההיסטוריון שלום (סאלו) בארון בשם: "הגישה הבכיינית של ההיסטוריה היהודית". המחקר מבקש להצביע על המתח והשוני הקיימים בין היסטוריוגרפיה קורבנית להיסטוריוגרפיה ריבונית, בין "היסטוריה של תוצרים" ל"היסטוריה של יוצרים", בין היסטוריה של "נפעלים" ל"היסטוריה של פעילים".

המחקר מבקש להציג מתח זה, תוך התמקדות בשני מקרי בוחן: "קורבנות המכה ה-81" - שארית הפליטה ו"קורבנות המכה ה-82" - המזרחיים. באמצעות ניתוח השיח ההיסטוריוגרפי אודות קבוצות אלה, אבקש לבחון האם מדובר רק ב"היסטוריה של מנוצחים", שדוכאו ע"י הגמוניה מניפולטיבית ומקרבנת, או שניתן לספר את סיפורם המורכב של קבוצות אלה גם בדרך המציגה אותם לא רק כחומר ביד היוצר של "ההגמוניה" אלא כאנשים ריבוניים שלקחו אחריות על עיצוב גורלם.

הצגת האפשרות לכתיבתה של היסטוריה ריבונית כאלטרנטיבה להיסטוריה קורבנית, נועדה ליצור מינון שונה בין הפניית הזרקור אל "נאד הדמעות" של חסידי "הגישה הבכיינית" לבין הפנייתו אל כוחות היצירה ומבעי החינוכיות והבנייה. אין הכוונה להעלים את מקורות העוול ומנגנוני הקירבון. הכוונה היא למתן את ניצחון ההיסטוריה היוקטימולוגית על ידי גיוון פלטת הצבעים שבהם נצבע סיפור העבר. כשם שהעבר היהודי בגלות איננו רק סיפור תולדות הסבל והקורבנות, כך גם העבר הציוני איננו רק סיפור תולדות הדיכוי של המקרבנים. השאלה המרכזית היא שאלת המינון בין הצבעים הכהים לצבעים הבהירים בקלמר כתיבת ההיסטוריה.

הנחת המוצא שהובילה לכתיבת מחקר זה היא האחריות הריבונית שלנו (הן כחוקרים והן כמרצים/מחנכים) המכשירים סטודנטים להוראת ההיסטוריה, להצביע על הקשר בין "שחזור העבר" ל"בריאת העתיד". אם העבר (ההיסטוריה) יוצג רק דרך "משקפיים ויקטימולוגיות" המציגות את האדם כיצור סביל חסר יכולת להשפיע על עצמו וסביבתו, כיצד ניתן לחנך אדם בכלל ואנשי חינוך והוראה להיות אנשי חינוך פעילים הלוקחים אחריות אקטיבית על חייהם וחיי חניכיהם?

מיכל ווסר, הוראת היסטוריה דו-נרטיבית בתיכון שער הנגב: כישלון מוצלח

במאמר זה אני מבקשת לטעון שהוראה דו נרטיבית של ההיסטוריה בבתי ספר תיכוניים במדינת ישראל היא חיונית לקידום פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מאמר זה יתמקד באזור "עוטף עזה", שנמצא בעין הסערה של הקונפליקט כבר למעלה מ-15 שנה.

טיפול צורת חשיבה ביקורתית בכלל ובמקצוע ההיסטוריה בפרט נחוצה, למיטב הבנתי, לקיומו של משטר דמוקרטי, על כן רצוי לעודד בני נוער לפתח עמדה עצמאית לגבי אירועי העבר של עמם ושל עמים אחרים וללמוד כיצד לעשות זאת. נשאלת השאלה, כיצד ניתן לעורר בקרב תלמידות ותלמידים תודעה היסטורית עצמאית, רפלקטיבית ואמפטיית, באזור בו הקונפליקט הלאומי אלים ורחוק מפתרון? התשובה לכך אינה פשוטה אולם אני סבורה כי כדי להשיג מטרות אלה, אל למורי ההיסטוריה להירתע, ולמרות המורכבות שבדבר עליהם לדון בכתה בגילויים ובגלגולים השנויים במחלוקת, של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. זו, לדעתי, הדרך היחידה לחקור, להבין ובהמשך גם להידבר ולקבל את "האחר", במקרה זה הפלסטיני.

על אנשי חינוך לקחת תפקיד פעיל ומרכזי בהתמודדות עם עמדות קיצוניות ומקוטבות בסכסוך הישראלי-פלסטיני ובתיווך הנרטיב של הצד האחר עבור תלמידים. במאמר זה אציג את ניסיוני האישי בתיכון שער הנגב בהוראת הספר "ללמוד את הנרטיב ההיסטורי של האחר: פלסטינים וישראלים", שקיבץ בין דפיו את שני הנרטיבים, הישראלי והפלסטיני, זה לצד זה. מטרת הוראת ספר הלימוד הדו-נרטיבי הייתה לפתוח צוהר בפני התלמידים להבנת הנרטיב של "האחר" האולטימטיבי מבחינתם - החברה הפלסטינית, וללמוד כי ניתן לבחון הן את העבר והן את המצב העכשווי דרך נקודות מבט שונות.

כאמור, הרצון להתמודד עם אתגר זה קיבל משנה חשיבות בשל המיקום הגאוגרפי הרגיש של בית הספר הממוקם כחמישה ק"מ מגדר ההפרדה עם עזה. מרבית תלמידי תיכון "שער הנגב" מתגוררים ביישובים הנמצאים במרחק שבין 7-1 ק"מ מגדר רצועת עזה, הם חיים באזור מלחמה בו הפחד מתורגם פעמים רבות לכעס ולשנאה.

מאמר זה מבקש הציג את הקשיים, ההתמודדות והתובנות מהתקופה בה לימדתי היסטוריה דו-נרטיבית בכתות י"א-י"ב בתיכון "שער הנגב", ולבחון את המשמעות של שיח לימודי זה על תפיסת הסכסוך והנכונות של צעירים לחתור לקראת פתרונו בדרכי שלום.

שרון גבע, עיינו ערך אפליה: מה אפשר ללמוד מויקיפדיה העברית?

עניינו של המאמר הוא בחינה של מערכת יחסי הכוח המניעה את "ויקיפדיה: האנציקלופדיה החופשית" בעברית באמצעות דיון בפרקטיקה של הדרת נשים מאנציקלופדיה זו כפי שהשתקפה והתבטאה ביחס לפרויקט מעלים ערך: מחזירות נשים להיסטוריה (2012-2016). במסגרת פרויקט זה פעלו למעלה מ-100 סטודנטים וסטודנטיות בסמינר הקיבוצים ובאוניברסיטת תל אביב לקידום המעמד של נשים חשובות בהיסטוריה של ישראל באמצעות כתיבת עבודות חקר אקדמיות עליהן ועל פועלן ושיתופן עם הכלל כערכים בוויקיפדיה העברית.

ויקיפדיה היא מקור מידע פופולרי בקרב משתמשים ומשתמשות ברשת בכלל, ובקרב תלמידות ותלמידים במערכת החינוך בישראל בפרט. בדומה לאנציקלופדיות שעל הכוונת, גם זו מקנה למשתמשים ולמשתמשות ביטחון מדומה בדבר נכונות המידע שהיא מספקת. אך בחינה ביקורתית שלה מלמדת שככל מקור, גם זו מלמדת על רוח תקופתה וגם בה פועל מנגנון שבכוחו לקדם ולרומם או לערער ולמחוק פרשות, אירועים ודמויות בהיסטוריה.

במסגרת פרויקט מעלים ערך: מחזירות נשים להיסטוריה, בו נכתבו למעלה מ-85 ערכים, התמודדו הסטודנטים והסטודנטיות עם ערעורים על עבודותיהם, שמקורם בתגובות של פעילים אנונימיים בקהילת ויקיפדיה העברית שטענו כי אשה זו או אחרת עליה בחרו הסטודנטיות והסטודנטים לכתוב "לא ראוייה לערך באנציקלופדיה" זו. ביניהן: חברות מחתרת בגטאות בתקופת השואה (כדוגמת לוחמת הגטו הלה שיפר-רופאייזן שהעידה במשפט אייכמן), נשים שלחמו במאבק להקמת מדינה (כדוגמת טובה גולדברג, קשרית גדנ"ע שהיתה מועמדת לאות גבורה), בעליות הראשונות (כדוגמת מרים ברך, ממייסדי דגניה) ובתקופת המדינה (כדוגמת חנה קפרא, מראשוני המערך הטכני בחיל האוויר הישראלי). שניים מן הערכים נמחקו. מלבד גילויים של עיוורון מגדרי וחוסר מודעות, כללו התגובות גם ביטויים של מיזוגיניה.

המאמר יציג את הניסיון של מעלים ערך: מחזירות נשים להיסטוריה ב"אנציקלופדיה החופשית" בעברית במטרה לחשוף את מנגנוני הפרקטיקה של ההדרה המצויים במאגר מידע פופולרי זה - בראש ובראשונה כלפי נשים. על בסיס מקרה זה, המאמר יציע למורים ולמורות בדיסציפלינות שונות חומרים וכלים לדיון במקומן של נשים (ומיעוטים בכלל) בתודעה הציבורית בישראל ובפער בין הצהרה על שוויון לבין המציאות המפלה, במיוחד בארגונים המצטיירים כשוויוניים. בתוך כך ידגיש את החשיבות הרבה בהקניית כלים לחשיבה ביקורתית לתלמידים ותלמידות ולשכלולה.

11. הדיאלוג המתמשך: תפיסות מורים את התהליך החינוכי

יו"ר: קובי גוטרמן

**שוש לשם, ריבי כרמל, בוורלי טופז ומרב בדש,
חישוב מסלול מחדש! דפוסי חשיבה בקרב מורי הסבה לאנגלית**

שנת עריכת המחקר: 2018-2019

Teachers' shortage has become a critical issue in many countries. One of the solutions has been the initiation of special short-term teacher-education training programs, which attract adult career changers. Second career teachers (SCT) enter the program with prior working experiences, maturity, professionalism, world knowledge and transferable skills. However, the process of transferring previous knowledge or skills is quite challenging and teachers need to navigate new horizons with the need 'to develop a completely new way of making sense of self within a teaching frame of reference. (Snyder et al., 2013:621)

The theoretical framework of this study is based on Mezirow's theory of learning transformation (Mezirow & Marsick, 1978; Mezirow, 1978, 1991, 2000) and it focuses on the knowledge transformation of second career teachers who joined an accelerated retraining programme for English teachers initiated by the Ministry of Education in Israel. The aims of this study are to identify the shifts in teachers' perceptions and to find out what experiences in the program triggered these changes.

In-depth interviews were conducted with 15 students who were chosen by accessibility, past experience and level of articulation, at the end of the academic year (2017-2018). Each interview lasted approximately 60 minutes and exposed participants' personal stories to identify turning points in their beliefs regarding their new career. Special attention was given to the choice of words used to describe different aspects in their 'story'. Participants were asked about their motives for career change and the influence of previous experience on their present frame of reference. All interviews were audio taped, transcribed, and read by each independent researcher in order to obtain a holistic view of the interviews. Recursive reading, discussions and constant comparison between researchers produced a common ground of themes.

Findings present five core categories: teaching and learning, the educational system, knowledge as capital, perceptions of self and the community. Teaching and learning focuses on participants' views regarding their role as teachers and educators. Participants who had worked in highly competitive professions such as law, marketing, and recruitment, see teaching as a profession, which would enable them to belong to a community, an aspect they had found lacking in their prior professions. A salient theme that emerged was participants' realization that teaching a language means far more than imparting knowledge. Participants conveyed strong criticism of the educational system as they have experienced

it and had strong views regarding how they see themselves acting as change agents within the system. Findings also show how capital-knowledge is expressed in their teaching and whether or not they think they can make actual use of it in their second career. Teachers' Self sheds light on their identity, changes, dissonance, and insecurities with respect to their suitability for the new profession.

Studying second career teachers' conceptions from this perspective can contribute to understanding their development in the profession and can help curriculum designers and policy makers to better cater for these teachers' needs. This can enhance recruitment of 'good', high-quality teachers and reduce attrition.

Key words:

Knowledge transformation, Second career EFL teachers, Adult learning

References

Donitsa-Schmidt, S., & Zuzovsky, R. (2016). Quantitative and qualitative teacher shortage and turnover phenomenon. *International Journal of Educational Research*, 77, 83-91.

Mezirow, J. (1990). How Critical Reflection Triggers Transformative Learning. In J. Mezirow, and Associates (Eds.), *Fostering Critical Reflection in Adulthood: A Guide to Transformative and Emancipatory learning* (pp. 1-20). Jossey-Bass.

Mezirow, J. (2000). *Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress*. San Francisco, CA: John Wiley.

Mezirow, J., and Marsick, V. (1978). *Education for perspective transformation: Women's re-entry programs in community college*. New York, NY: Teachers College, Columbia University.

Snyder, C., Oliveira, A. W., & Paska, L. M. (2013). STEM career changers' transformation into science teachers. *Journal of Science Teacher Education*, 24(4), 617-644.

This study presented at ECER conference, Sept 2019, Hamburg, Germany.

נורית בר יוסף ואביבה קליגר, תפיסות של מורי ביולוגיה המלמדים פיסיקה כבסיס ומנוף לפיתוח מקצועי

המחקר נערך בשנים 2013-2015

Physics is a prerequisite for nearly all STEM careers (science, technology, engineering, and mathematics), however, suffers from the most extreme shortage of certified teachers in many countries and as a result, there's a high probability that biology teachers will teach Physics outside their own field of studies. Since content knowledge is required in order to support the learning of students, out-of-field teachers in general, provide less professional answers, which may affect the students' motivation and performance.

Many countries suffer from a shortage of science, technology, engineering and mathematics (STEM) professionals (Looney, 2011; Cornell University, 2011; Teitelbaum 2014) and STEM education has become an issue of extreme concern. In the U.S for example, this can be traced directly to poor K–12 mathematics and science instruction (National Academy of Sciences, 2007). It is well-renowned that for the purpose of establishing a scientifically literate workforce, it is necessary to develop outstanding K–12 STEM teachers, whilst in many countries, e.g. in the UK, where very few physics graduates enter teaching (IoP 2001), the lack of trained teachers (e.g. in Physics) already visible in early stages (i.e. middle schools), compels a high probability that biology or chemistry teachers will teach physics which is outside their fields of studies (Dillon, Osborne, Fairbrother & Kurina, 2000; National Academy of Sciences, 2007) which affects students' motivation to learn physics (Angell, Ryder, & Scott, 2005).

The most reliable predictor of students' achievement in science is the presence of fully certified teachers in the subjects taught (Darling-Hammond, 1999).

In this study, the TIMSS physics questions (2007, 2011) served as a means to examine biology teachers' estimations regarding the students' success rate in physics questions vis-à-vis their actual success rate. Only questions on physics topics that were found in the middle-school science curriculum were chosen to reflect topics that the science teachers were obliged to teach. In addition, the causes of the discrepancies, as perceived by the teachers, were examined.

The study investigated out-of-field (e.g. biology) science teachers' estimations, regarding the students' success rate in physics-related questions vis-à-vis their actual success rate. In addition, the causes of such discrepancies, as perceived by the teachers, were also examined. The research participants consisted of 57 biology teachers who teach physics. The research tool was a questionnaire referring to 10 test items in physics; which were selected from the TIMSS questionnaire and included in the science curriculum. A content analysis was performed. A single-sample t-test comparing teachers' bias scores was conducted and a Pearson correlation was implemented in order to analyse the correlation between teachers' average predictions and students' actual success rate.

The findings indicate that large discrepancies exist between the teachers' predictions and the students' success rate in physics; and present a different perspective to examine the problems with out-of-field teaching. Whilst most teachers attributed the discrepancies at hand to external factors, they did not consider their content knowledge or teaching strategies to be the reason for poor achievements by the students.

Therefore, in professional development processes, it is necessary to deal with the issue of raising the teachers' awareness of the relation between the importance of their own content knowledge of physics and the students' resulting performance. This study supports other studies that stress the importance of students being taught by expert-in-field teachers.

In conclusion, the findings may serve to highlight the problematic nature of physics teaching by out-of-field (e.g. biology) teachers and therefore, massive professional development courses were held for middle-school science teachers who were not previously certified to teach physics.

Key Words:

Physics, In-service teacher training, Teacher professional development.

References

- Cornell University, PhysTEC program (2011). Available at: <https://phystec.physics.cornell.edu/content/crisis-physics-education>
- Darling-Hammond, L. (1999). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. New York: Center for the Study of Teaching and Policy.
- Dillon, J., Osborne, J., Fairbrother, R., and Kurina, L. (2000). A study into the professional views and needs of science teachers in primary and secondary schools in England. London: Council for Science and Technology.
- IEA (2011). TIMSS 2011 assessment frameworks. Available at: http://pirls.bc.edu/timss2011/downloads/TIMSS2011_Frameworks.pdf
- IoP (2001). Physics – building a flourishing future. Report of the Inquiry into Undergraduate Physics. Institute of Physics.
- Looney, J. (2011). Developing high-quality teachers: Teacher evaluation for improvement. *European Journal of Education*, 46(4), 440-445.
- National Academy of Sciences (2007). *Rising above the gathering storm*. Washington, D.C.: National Academies Press.
- Neuschatz, M., McFarling, M., & White, S. (2008). Reaching the critical mass: The twenty year surge in high school physics. *American Institution of Physics*.
- Teitelbaum, M. S. (2014). The Myth of the Science and Engineering Shortage. Retrieved from: <http://www.theatlantic.com/education/archive/2014/03/the-myth-of-the-science-and-engineering-shortage/284359>
- המחקר הוצג בכנס ESERA-2017 Dublin, Ireland. (Lecture and poster)

דפנה גן ואיריס אלקהר, קידום חינוך לקיימות וטיפול הון חברתי באמצעות שותפויות בית-ספר-קהילה

מועד ביצוע המחקר: 2016-2018

לשותפויות בין המגזר הציבורי, החברה האזרחית והמגזר הפרטי תפקיד משמעותי בפיתוח חברה המיישמת עקרונות של קיימות. חינוך לקיימות שואף להשגת חברה בת-קיימא כזו באמצעות טיפוח אזרחים אחראים ואכפתיים לסביבתם הפועלים במסגרת קהילתית למען רווחת הכלל. יצירת שותפויות בין גופים שונים ובינם לבין קהילות מופיעה כאחד מיעדי האו"ם לפיתוח בר-קיימא עולמי ולקידום חינוך לקיימות. במחקר זה נבחנו מאפייני השותפויות בין בית-הספר היסודי "אפק" בראש-העין, שמקדם חינוך לקיימות מאז הווסדו, לבין שחקנים שונים בקהילה, וכן נבחנו השפעת שותפויות אלה על חינוך לקיימות ועל ההון החברתי ברמה מקומית וארצית.

באופן תאורטי המחקר מחבר בין עולמות התוכן של חינוך לקיימות, הון חברתי, וחברה אזרחית, רעיונות השייכים לעולמות תוכן שונים ונחקרו באופן נפרד. מכיוון שעל החינוך לקיימות להיות הוליסטי בבסיסו כדי להתמודד עם המשבר הסביבתי העולמי, עליו להיות גם מושתת על מסגרות תאורטיות הוליסטיות שדורשות חיבור בין עולמות תוכן שונים. חשוב במיוחד החיבור בין היבטים חברתיים, שההון החברתי כלול בהם, לבין היבטים אקולוגיים.

לצורך המחקר נאספו נתונים ממסמכים, ראיונות עם מנהלת בית-הספר ותצפיות. הנתונים נותחו באמצעות ניתוח תוכן פרשני. הממצאים מלמדים שבית-הספר "אפק" השכיל ליצור שותפויות פוריות עם שחקנים מגוונים בקהילה (ארגוני ממשלה, משפחות, חברה אזרחית, עסקים) במסגרתן טיפח שיח פתוח ומתמשך עם כל השותפים בדגש על צרכים משותפים. השותפויות באו לידי ביטוי בתוכניות הלימודים, במעורבות הורים בפעילויות של חינוך לקיימות בעיר, בביקורים של אנשי חינוך וגופים שונים בבית-ספר, בשיתוף פעולה עם מומחים מהאקדמיה ובהשגת תרומות מעסקים. עם זאת היקף, משך וסוג השותפויות עם חלק מהשחקנים, בעיקר עם המגזר העסקי, היו מוגבלים. השותפויות הרחיבו את מעורבות בית-הספר והקהילה המקומית באזרחות סביבתית פעילה, והעמיקו את ההבנה של התלמידים בחשיבות השמירה על נחלת הכלל באמצעות הקהילה. לדוגמה, במאבק משותף למען שמירה על נחל רבה, שבסביבת ראש-העין, וצמצום הפגיעה במערכת האקולוגית שלו התלמידים והתושבים הבינו את החיוניות של השותפות ביניהם בהצלחת המאבק. בנוסף, באמצעות השותפויות התלמידים קיימו שיח ישיר עם קובעי מדיניות בשלטון המקומי והמרכזי וחוו את הצורך בשיתוף פעולה עם קובעי מדיניות כחלק מקידום השמירה על משאבי טבע.

ממצאי המחקר מצביעים על כך שהשותפויות בין בית-ספר "אפק" לארגוני הממשלה, למשפחות, לחברה האזרחית ולעסקים במסגרת הפעילות הסביבתית-חברתית יצרו תשתית של נטוורקינג, שחיזקה את ההון החברתי של הקהילה במספר היבטים: השמירה על הסביבה המקומית הפכה עם השנים למטרה משותפת של בית-הספר והתושבים; נוצר אמון בין בית-הספר לשותפים השונים והתרחבו מספר הקשרים בין בית-הספר לשותפים השונים. המחקר מדגים כיצד בית-ספר משמש כעוגן ליצירת שותפויות עם שחקנים מגוונים בקהילה. לאור הצלחת בית-הספר בקידום קיימות וחיזוק ההון החברתי באמצעות שותפויות עם הקהילה החוקרות ממליצות לבתי-ספר אחרים לאמץ דרכי פעולה דומות.

הצגה בכנסים מתוכננים:

Alkahr, I. & Gan, D. (2019). The Role of Partnerships between School and Different Actors in the Community in Promoting Education for Sustainability and Social Capital. European Educational Research Association (EERA), ECER 2019, Education in an Era of Risk – the Role of Educational Research for the Future, Hamburg, Germany.

פרסום בכתב-עת:

Alkahr, I. & Gan, D. (under review). The Role of Partnerships between Schools and Different Actors in the Community in Promoting Education for Sustainability and Social Capital. Journal of Environmental Education

מילות מפתח:

שותפות בית-ספר-קהילה, חינוך לקיימות, הון חברתי, חברה אזרחית, שחקנים בקהילה

12. למידה שיתופית במרחב הגלובלי

יו"ר: מירי שינפלד

- הוואי גורדון, אפרת הראל ואפרת בכר, מכללת סמינר הקיבוצים
- ענת כהן ואיתן פסטינגר, אוניברסיטת תל-אביב
- קלאודיה פינקביינר וויבקה אוסט, האוניברסיטה של קאסל, גרמניה
- פול רסטה, האוניברסיטה של טקסס באוסטין, ארה"ב

הסימפוזיון בנושא "למידה שיתופית" ייערך בעקבות הספר Collaborative Learning in a Global World, שנערך על ידי מירי שינפלד ודיויד גיבסון בשיתוף בין סמינר הקיבוצים לאוניברסיטת קרטין באוסטרליה.

הסימפוזיון יציג סוגיות שעלו בפרקים השונים, אך יתמקד באתגרים של הלמידה השיתופית בסביבה בינלאומית.

בסימפוזיון ישתתפו מרצים מחו"ל, שידברו באמצעות מערכת מקוונת, והמרצים מישראל ידברו מאולם ההרצאות. בין הסוגיות: למידה שיתופית בהכשרת מורים, תקשורת בקבוצות רב-תרבותיות, והערכה בלמידה בקבוצות הטרוגניות בינלאומיות.